

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**ULOGA SLOBODNOG VREMENA U PREVENCIJI RIZIČNIH PONAŠANJA
ADOLESCENATA**

Diplomski rad

Ivana Budimir

Mentor: dr.sc. Sandra Car

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. SLOBODNO VRIJEME	5
1.1. Određenja slobodnog vremena	5
1.2. Funkcije slobodnog vremena	7
1.3. Kultura slobodnog vremena mladih.....	9
1.3.1. Slobodno vrijeme mladih kroz prikaz istraživanja u Hrvatskoj	10
2. ULOGA SLOBODNOG VREMENA U PREVENCIJI RIZIČNIH PONAŠANJA ADOLESCENATA	13
2.1. Važnost organizacije slobodnog vremena kao preventivnog čimbenika	13
2.2. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti: kontekst produktivnog korištenja slobodnog vremena	15
2.3. Odgoj za slobodno vrijeme – suvremena pedagoška potreba	16
3. RIZIČNA PONAŠANJA ADOLESCENATA.....	19
3.1. Određenja i vrste rizičnih ponašanja.....	19
3.1.1. Bježanje s nastave	21
3.1.2. Pušenje	23
3.1.3. Pijenje alkoholnih pića	24
3.1.4. Konzumiranje droga	25
3.1.5. Nasilje.....	27
3.1.6. Rizično spolno ponašanje.....	28
3.1.7. Kockanje.....	29
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	31
4.1. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	31
4.1.1. Cilj i problemi istraživanja.....	31
4.1.2. Hipoteze istraživanja.....	31

4.2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	32
4.2.1. Uzorak ispitanika.....	32
4.2.2. Postupak provedbe istraživanja.....	33
4.2.3. Postupci i instrument istraživanja	34
4.2.4. Obrada rezultata	35
4.3. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA	36
4.3.1. Količina i navike provođenja slobodnog vremena.....	36
4.3.2. Zadovoljstvo kvalitetom provođenja slobodnog vremena i ponudom aktivnosti u mjestu življenja.....	38
4.3.3. Razlozi nezadovoljstva vlastitim provođenjem slobodnog vremena	40
4.3.4. Najučestalije izvanškolske aktivnosti.....	42
4.3.5. Uključenost u rizična ponašanja.....	43
4.3.6. Problemi mladih i povodi rizičnom ponašanju adolescenata	45
4.3.7. Mišljenja i stavovi o slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima.....	48
4.3.7.1. Utjecaj slobodnog vremena na kvalitetu života adolescenata	48
4.3.7.2. Utjecaj organiziranog/neorganiziranog slobodnog vremena na društveno prihvatljiva/rizična ponašanja.....	49
4.2.7.3. Uloga škole u organiziranju slobodnog vremena	52
4.3.7.4. Potreba za odgojem adolescenata o slobodnom vremenu	54
5. RASPRAVA.....	56
ZAKLJUČAK.....	62
SAŽETAK	63
SUMMARY	64
LITERATURA	65
PRILOZI.....	70

UVOD

Adolescencija je najburnije životno razdoblje u kojem su mlade osobe suočene s brojnim izazovima, ulogama i očekivanjima. U potrazi za vlastitim identitetom adolescenti proživljavaju intenzivne fizičke, psihičke, kognitivne i socijalne promjene koje dovode do zbunjenosti, nesigurnosti i zabrinutosti. Na ovom prijelazu iz djetinjstva u svijet odraslih skloni su traženju uzbuđenja te raznim oblicima rizičnih ponašanja koji mogu imati negativne posljedice na daljni psihosocijalni razvoj. Govoreći o rizičnim ponašanjima, slobodno vrijeme je čimbenik koji se zasigurno ne može izostaviti. Brojni negativni utjecaji pojavljuju se upravo u slobodno vrijeme koje može potaknuti razvoj rizičnih i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja. Adolescenti često nemaju dovoljno znanja ni mogućnosti da zdravo organiziraju svoje slobodno vrijeme pa ono postaje prostor monotonije, dosade, bescilja i lutanja u problematična ponašanja. Tome svemu pridonose propusti roditelja koji imaju najznačajniju ulogu u razvijanju trajne navike korisnog provođenja slobodnog vremena, ali i propusti škole koja još uvijek nedovoljno priprema učenike za upravljanje vlastitim slobodnim vremenom i njegovo produktivno iskorištavanje. Međutim, slobodno vrijeme ima i svoju razvojnu – preventivnu ulogu u životu mladih. Sudjelovanjem u svrhovitim, organiziranim i osmišljenim slobodnim aktivnostima mladi uspješno ostvaruju sebe i razvijaju svoje sposobnosti te se osposobljavaju za kvalitetno i produktivno korištenje slobodnog vremena. Tek tada slobodno vrijeme ispunjava svoju primarnu svrhu koja nije u „ubijanju“ vremena i pribjegavanju rizičnim ponašanjima, već u aktivnom angažmanu i zdravom načinu njegova provođenja.

U teorijskom dijelu rada će se prikazati različita određenja i funkcije slobodnog vremena, istraživanja slobodnog vremena mladih kao i njihova kultura provođenja slobodnog vremena. Nadalje, bit će riječi o oblicima rizičnih ponašanja, važnosti organizacije slobodnog vremena kao preventivnog čimbenika, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima te o odgoju za slobodno vrijeme. U empirijskom dijelu rada analizirat će se i interpretirati dobiveni rezultati provedenog istraživanja.

1. SLOBODNO VRIJEME

1.1. Određenja slobodnog vremena

Problematicom slobodnog vremena bave se brojni autori iz čega proizlaze njegova različita pojmovna određenja. Rasprave i neslaganja vezana uz ovo područje pronalazimo u različitim publikacijama, a jednoznačne definicije nema. U literaturi pronalazimo različite pojmove kao što su: slobodno vrijeme, dokolica¹, oslobođeno vrijeme. Slobodno vrijeme je aktualan fenomen koji zadire u gotovo sva područja čovjekova života stoga možemo reći da je u potpunosti opravdana potreba za njegovim proučavanjem iz različitih područja.

Brojni su se sociolozi i filozofi tijekom povijesti bavili slobodnim vremenom budući da je ono prisutno u svim sferama ljudskog života. Tako Fromm problematizira utjecaje društvenih djelatnosti na čovjekovo otuđenje koji se manifestiraju i u području slobodnog vremena. Čovjekovo korištenje slobodnog vremena određuje industrija, njegovim ukusima upravljaju drugi pa tako ne koristi svoje slobodno vrijeme na aktivan i sadržajan način. Schelsky naglašava da slobodno vrijeme ima karakter potrošnje pa u skladu s tim novčane mogućnosti u velikoj mjeri određuju način provođenja slobodnog vremena (Janković, 1967). Martinić (1977) razmišlja na sličan način pa kaže da stvaranjem potrošačkog mentaliteta dokolica postaje dio potrošačkog života. Proučavajući čovjekovo ponašanje, uočavaju se dva oblika ponašanja: potrošačko i produktivno. U potrošačkom ponašanju zabava postaje cilj dokolice te ona predstavlja bijeg u varljiva uzbuđenja svakodnevnice. Na ovakav način čovjek se ne može emocionalno potvrditi i ostvariti svoju individualnost. Suprotno tome, produktivno ponašanje čovjeku omogućuje afirmaciju samog sebe te maksimalno korištenje svojih sposobnosti. Produktivnim odnosom prema okolini on sve više razvija svoju ličnost te postaje subjekt vlastite povijesti.

---

¹ Često se slobodno vrijeme koristi kao sinonim za dokolicu, međutim u analitičkom smislu postoji razlika između slobodnog vremena i dokolice. Slobodno vrijeme je vrijeme izvan obveznog rada, a dokolica podrazumijeva šire područje slobodnog vremena u kojem se osoba posvećuje aktivnostima prema vlastitim interesima (Ilišin, 2007). „Dokolica je vrijeme »slobodno za« igru i stvaralaštvo, tj. za samodjelatnost kojom se čovjek ostvaruje i djelatno potvrđuje kao slobodno biće“ (Polić, M. i Polić R., 2009, str. 260).

Dumazedier određuje slobodno vrijeme kao „vrijeme izvan radnih obveza, obiteljskih dužnosti i fizioloških potreba“, a pojedinac samostalno odabire čime će se baviti i kako će ga iskoristiti (Previšić, 2000, str. 405). Slično određenje nalazimo i u Pedagoškoj enciklopediji² gdje ono podrazumijeva vrijeme bez ikakvih dužnosti ili nužde, oblikovano prema vlastitim željama. Bajkova i Zemcov (prema Božović, 1975) ističu da značaj slobodnog vremena nije samo u odmaranju, već ono pruža prilike za bavljenje umjetnošću i stvaralačkim aktivnostima koje omogućavaju svestrani razvoj ličnosti.

Previšić (2000) kaže da se pojedinac u radu ostvaruje i izgrađuje, a u slobodnom vremenu usrećuje. Prema tome, slobodno vrijeme ne može se smatrati izoliranim područjem čovjekovog života, već prostorom socijalizacije, individualnog razvoja čovjeka i njegovog samoostvarenja. Ono podrazumijeva mogućnost slobodnog opredjeljivanja za slobodne aktivnosti prema vlastitim željama.

Irby i Tolman (2002; prema Valjan-Vukić, 2013) slobodnim vremenom smatraju vremensko razdoblje u kojem su mladi oslobođeni školskih, kućnih ili radnih obveza. To je vrijeme opuštanja, učenja, vježbanja samodiscipline i samoizražavanja. Također ističu pozitivne utjecaje organiziranih slobodnih aktivnosti na mlade: (1) socioemocionalni razvoj i angažman – uključujući i održavanje prijateljstava te angažman u zabavi i druženju kao i sposobnost da se nosimo s različitim situacijama; (2) profesionalni razvoj/orijentacija i angažman – vještine nužne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i načina njezina ostvarivanja; (3) fizički razvoj i angažman – biološka maturacija i zdravlje; (4) kognitivni razvoj i angažman – kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema; (5) civilni razvoj i angažman – vlastiti utjecaj na socijalnu okolinu te odgovornost prema drugima uz priliku da se zajednički radi na postizanju nekog cilja.

Ilišin (2001) smatra da slobodno vrijeme nudi brojne šanse za razvoj čovjekovih mogućnosti, no ponekad se te šanse ne koriste. Zato je opravdano reći da je „slobodno vrijeme prostor u kojem se, možda bolje nego u drugim poslovima, aktivnostima i segmentima društvene strukture, zrcale bezbrojne mogućnosti čovjekova napretka i

---

² Potkonjak, N. i Šimleša, P. (ur.), (1989), *Pedagoška enciklopedija 2*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

nazatka, samootuđenja i razotuđenja u beskonačnoj 'igri' njegovih antropoloških karakteristika“ (Žunić, 2000, str. 59; prema Ilišin, 2001).

1.2. Funkcije slobodnog vremena

Funkcije slobodnog vremena ostvaruju se kroz brojne slobodne aktivnosti, a mogu se podijeliti na:

- odmor,
- razonodu i
- razvoj ličnosti (Janković, 1967).

Odmor je zasigurno čovjekova osnovna potreba pa u skladu s tim ova funkcija dobiva svoje temeljno značenje. Budući da je angažiranost bitna karakteristika slobodnih aktivnosti puno je važnije govoriti o funkciji aktivnog odmora za razliku od pasivnog načina odmaranja. Aktivnosti slobodnog vremena namijenjene odmaranju mogu se provoditi kod kuće ili u prirodi, individualno ili kolektivno te u različito vrijeme. Aktivni oblici kao što su šetnja, izleti, lagano vježbanje, kupanje, sunčanje i društvene igre samo su neke od aktivnosti koje služe odmoru.

Druga funkcija – zabava i razonoda- donekle je slična prvoj jer i ona služi osvježenju, odmoru i stvaranju ugodnog raspoloženja. Međutim, ona ima širu namjenu jer njene aktivnosti uključuju raznovrsne kulturne i društvene sadržaje. To su pokretne i društvene igre, bavljenje sportom i plesom, odlazak u kino i kazalište, čitanje zanimljive literature, praćenje televizijskih programa i slično. Aktivnosti zabave karakteristične su za mlađu populaciju, ali su zbog svoje iznimne vrijednosti potrebne i odraslom stanovništvu.

U suvremenom društvu razvoj ličnosti sve više dobiva na značenju. Moderni čovjek koji je pod utjecajima brojnih društvenih promjena treba izgraditi svoju ličnost kako bi se što uspješnije mogao prilagoditi tim promjenama i u njima sudjelovati. Razvoju ličnosti namijenjene su aktivnosti s raznih područja: zdravstvenog, fizičkog, moralnog, estetskog, kulturnog, informativnog, obrazovnog, političkog, tehničkog. Zdravstveno –

fizičke aktivnosti predstavljaju ključan faktor za razvijanje fizičkih sposobnosti i kvaliteta, usvajanje zdravog načina života i unapređenje zdravlja. Estetski sadržaji slobodnih aktivnosti razvijaju kod mladih osjećaj za lijepo, a uključuju likovne i glazbene djelatnosti, modeliranje, fotografiranje, čitanje književnih djela, posjećivanje umjetničkih priredbi. Informativne i obrazovne aktivnosti manifestiraju se kroz čitanje raznovrsnih publikacija, praćenje televizijskih programa, posjećivanje seminara, predavanja i tribina koji služe stjecanju novih znanja i vještina te podizanju kulturne svijesti učenika.

Kao što same funkcije ne postoje izolirano tako se i aktivnosti slobodnog vremena međusobno nadopunjuju. Slobodne aktivnosti i njihove funkcije bira sam pojedinac u skladu sa svojim interesima, potrebama i sposobnostima. Budući da obogaćuju čovjekov život i pomažu mu da formira vlastitu individualnost potrebno je da se aktivnosti odvijaju prema odgovarajućim načelima koja osiguravaju njihovu svrhovitost.

Rosić (2005) navodi oblike pedagoškog iskorištavanja slobodnog vremena koji ujedno podrazumijevaju i funkcije slobodnih aktivnosti u odgojno – obrazovnom procesu:

- formativni – kada se raznovrsnim sadržajima utječe na razvoj zdrave, kulturno osviještene i stvaralačke ličnosti,
- preventivni – kada se jačanjem pozitivnih utjecaja i mogućnošću izbora vrijednih sadržaja uklanjaju negativni utjecaji i društveno škodljivi postupci u slobodnom vremenu,
- kurativni – kada se koriste kao sredstvo preodgoja, osobito u ustanovama za resocijalizaciju.

1.3. Kultura slobodnog vremena mladih

„Kultura mladih i njihovo ponašanje u slobodnom vremenu postaju područja putem kojih se može doznati što oni uistinu misle jer se tiču svega što mladi osjećaju, vrednuju, nadaju se, a što se može primijetiti u njihovu životu, jeziku, glazbi, modi ili idolima“ (Tomić-Koludrović i Leburić, 2001, str. 27). Ona je jedna od važnih sastavnica identiteta mladih i bitno područje njihove afirmacije, komunikacije i individualnosti. Nacionalni program djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj (2002) navodi da je to područje u kojem mladi kritički analiziraju i promišljaju tradicionalne kulturne obrasce kao dio svog vlastitog identiteta, stječu nove obrasce i stvaraju prostore za osobno djelovanje (Mlinarević, 2007).

Govoreći o kulturnom aspektu slobodnog vremena često se misli na vrijeme koje je posvećeno kritičkom promišljanju svijeta. Obrazovanje se može povezati s ovim aspektom pa se zato može zaključiti da škola ne samo da treba učiti kako učiti, već treba učiti kako kvalitetno iskoristiti slobodno vrijeme. J. Fourastié također naglašava potrebu kulturnih aktivnosti, a participiranje u kulturi pretpostavlja čovjekovo unapređenje. Organizirane kulturne aktivnosti u sklopu institucionalnog djelovanja omogućavaju razvoj znanja, vještina, sposobnosti i umijeća te kod mladih razvijaju kulturu provođenja slobodnog vremena. Drugim riječima, kultura provođenja slobodnog vremena podrazumijeva korištenje slobodnog vremena za učenje i odgoj, za razvijanje vlastitih nadarenosti, za stvaranje kritičkog stava, za upoznavanje i istraživanje kulture, za stjecanje kulture življenja. Sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima čovjek svoje vrijeme kvalitetno upotpunjuje i postaje „graditelj kulture“ (Vidulin – Orbanić, 2008).

Mladi su danas sve više konzumenti potrošačke industrije nego organizatori slobodnog vremena. Takvi konzumenti predstavljaju pasivan auditorij koji nije spreman za aktivno provođenje slobodnog vremena. Tomić – Koludrović (2001) ističe da je najvidljivija karakteristika slobodnog vremena mladih povlačenje u „osobni“ svijet kojim ne dominiraju odrasle osobe, dok smisao i sigurnost pronalaze u diskoklubovima i kafićima daleko od roditelja. Kad je riječ o hobijima treba napomenuti da su oni u današnje vrijeme vezani uz računalo, a manje uz kulturne aktivnosti. Slobodno vrijeme mladih sve više je obilježeno disko – kulturom koja pruža mogućnosti za neke nove

doživljuje, neke nove susrete. To je prostor bez granica u kojem ecstasy dobiva na značenju, gdje se poništavaju seksualni tabui i uživa u ponašanjima koja ne traže ispriku. „Svakodnevna je stvarnost sve manje atraktivna, a ponuda 'proizvodnje zabave' i načina 'trošenja vremena' sve raznolikija“ (Tomić – Koludrović i Leburić, 2001, str. 31).

Plenković (2000) naglašava važnost aktivnih slobodnih aktivnosti kao načina prevladavanja konzumentskih oblika provođenja slobodnog vremena koji pasiviziraju mlade. Naglasak je potrebno staviti – ističe Ilišin (2000; prema Mlinarević, 2007) – na kultiviranu dokolicu koja doprinosi razvoju ličnosti i samoostvarenju mlade osobe.

Mladi ponekad ulaze u svijet rizičnih ponašanja kako bi zadovoljili svoje potrebe i težnje bez obzira na „cijenu“ koja se za to mora platiti. Pritom su masovna komunikacija i kultura izravni poticatelji takvih nepoželjnih ponašanja mladih. Tome svjedoče rezultati istraživanja koji govore o utjecaju sredstava masovne komunikacije i kulture na razvoj poremećaja u ponašanju (Todorović, 1978; prema Mlinarević, 2007). Pedagoškim djelovanjem mladima se može pomoći u razvijanju društveno prihvatljivog ponašanja i prevladavanju problematičnog u kulturi slobodnog vremena (Mlinarević, 2007).

1.3.1. Slobodno vrijeme mladih kroz prikaz istraživanja u Hrvatskoj

Slobodno vrijeme možemo promatrati sa različitih gledišta pa tako postoji količina, prostorna dimanzija i aktivnosti slobodnog vremena (Valjan-Vukić, 2013). Jerbić (1973; prema Valjan-Vukić, 2013) analizira prostornu strukturu slobodnog vremena koja pokazuje da mladi 59% ukupnog slobodnog vremena provode u stanu, a 21% na ulici. Isti autor dolazi do zaključka kako postoji povezanost između spola i socijalnog konteksta pa se tako mladići kreću u mnoštvu ljudi, a djevojke svoje slobodno vrijeme češće provode s članovima obitelji ili manjim vršnjačkim skupinama. Ilišin (2001; prema Valjan-Vukić, 2013) prezentira rezultate svog istraživanja koji pokazuju da 3% ispitanika nema slobodnog vremena, do 2 sata dnevno slobodno je 22% ispitanika, 3 do 4 sata dnevno ima 36% ispitanika te 4 sata dnevno 39% ispitanika. U Babićevom (2003)

istraživanju provedenom na tri hrvatska otoka, čak 52,5% srednjoškolaca tvrdi da nema slobodnog vremena, a među razlozima se ističu školske obveze, putovanje u školu te pomaganje u polju. Što se tiče aktivnosti slobodnog vremena, Jerbić (1973; prema Valjan-Vukić, 2013) ih je podijelio u četiri skupine: a) spontane aktivnosti (besciljne aktivnosti, razgovori, šetnje i izleti, slobodna igra), b) konzumirajuće aktivnosti (čitanje, slušanje radija, gledanje TV, posjet kinu i muzeju, odlazak na sportske i kazališne priredbe), c) organizirane aktivnosti (obiteljske zabave, javne zabave, stvaralačke organizirane aktivnosti) i d) ostale aktivnosti. Kod spontanih aktivnosti igra i razgovori zauzimaju vodeće mjesto dok se kod konzumirajućih aktivnosti najviše vremena utroši na gledanje televizije i čitanje knjiga i tiska. U kategoriji organiziranih aktivnosti prednjače stvaralačke aktivnosti te ples i odlazak na zabave. Babićevo (2003) istraživanje potvrđuje da se hrvatski srednjoškolci u slobodnom vremenu najčešće bave sportom (31,3%), slušaju glazbu (29,5%) i gledaju televiziju (20,6%).

U istraživanju provedenom 1999. godine uzorak ispitanika činili su mladi u dobi od 15 - 29 godina s područja cijele Hrvatske. Dobiveni rezultati kazuju da mladi više nego prije odlaze na tulum ili izlaze u kafiće, slušaju narodnu glazbu, sudjeluju u igrama na sreću te manje odlaze u kino ili na izlete.³ Ovi trendovi upućuju na činjenicu da je pad životnog standarda utjecao na smanjenje participacije mladih u raznim aktivnostima. Istraživanjem su dobiveni rezultati prema kojima više od 50% mladih prakticira aktivnosti koje su povezane s druženjem, zabavom i razonodom (Ilišin, 2000). Analize rezultata istraživanja provedenog 2004. godine svjedoče da mladi svoje slobodno vrijeme provode na isti način kao i mladi prije pet godina, a jedina je razlika u tome što u većini aktivnosti participiraju češće (Ilišin, 2007). Ispitujući interese mladih iz Zagrebačke županije u odnosu na mlade iz ostalih krajeva Hrvatske Ilišin dolazi do zanimljivih rezultata. Naime, mladi iz Zagrebačke županije manje participiraju u skoro svim ponuđenim aktivnostima slobodnog vremena – osim u slušanju narodne glazbe i sportskim aktivnostima – od ostalih mladih na razini cijele države. Slobodno vrijeme mladih najčešće je ispunjeno druženjem s vršnjacima (u kafićima, diskotekovima i na tulumima) te korištenjem masovnih medija (televizije i radija). Rezultati su također pokazali nezainteresiranost mladih za sljedeće aktivnosti: odlasci u kazalište, na javne

---

³ Dobiveni rezultati uspoređuju se s podacima iz istraživanja provedenog 1986. godine na istovjetnom uzorku mladih, a anketirano je 1250 ispitanika.

tribine i umjetničke izložbe, slušanje klasične glazbe, zaokupljenost političkim i humanitarnim radom. Ovakav način provođenja slobodnog vremena upućuje na zaključak da je mladima zabava i razonoda njegova temeljna funkcija, dok su aktivnosti koje pridonose razvoju osobnosti u drugom planu (Ilišin, 2006). Provedeći istraživanje među zadarskim maturantima Dragun (2012) potvrđuje da je način provođenja slobodnog vremena sličan onima koji su u prethodnim istraživanjima zastupljeni kod mladih u Hrvatskoj.

U sklopu istraživanja slobodnog vremena mladih Ilišin (2001) ispituje i neke oblike rizičnih ponašanja pretpostavljajući da se takvi oblici najčešće javljaju u slobodnom vremenu. Rezultati su pokazali da je većina djece probala alkohol, nešto manje ih je pušilo cigarete, a vrlo mali broj drogu. Važno je naglasiti da se s dobi djece povećava broj onih koji konzumiraju cigarete, alkohol i drogu. Konzumiranje alkohola povezano je sa spolom djece te raspoloživim slobodnim vremenom pa su tako dječaci koji imaju više slobodnog vremena češće konzumirali alkoholna pića. Također se pokazalo da je razlika između dječaka i djevojčica jako mala što potvrđuje činjenicu da se djevojčice u određenim modelima rizičnih ponašanja približavaju dječacima.

Jeđud i Novak (2006) proveli su istraživanje u institucijama za odgoj djece i mladih s poremećajima u ponašanju. Mladi često izjavljuju da su u slobodnom vremenu sudjelovali u raznim oblicima asocijalnih ponašanja kao što su konzumiranje alkohola i marihuane te tučnjava.

Istražujući slobodno vrijeme mladih u susjednoj Bosni i Hercegovini, Lidiju Pehar – Zvačko (2003) zanimalo je mišljenje mladih o ulozi škole u organiziranju slobodnog vremena. Prema rezultatima istraživanja može se zaključiti da se škola u većini slučajeva nedovoljno bavi pitanjima slobodnog vremena mladih i njegovog kvalitetnog provođenja.

Dosadašnjim istraživanjima slobodnog vremena mladih može se zaključiti kako se ono razlikuje od slobodnog vremena drugih društvenih skupina po trajanju, načinu provođenja i sadržajima. Načini provođenja slobodnog vremena mladih većinom su pasivizirani što predstavlja alarmantan podatak budući da ono ima važnu ulogu u razvoju osobnosti mlade osobe.

2. ULOGA SLOBODNOG VREMENA U PREVENCIJI RIZIČNIH PONAŠANJA ADOLESCENATA

2.1. Važnost organizacije slobodnog vremena kao preventivnog čimbenika

Neproductivno organizirano slobodno vrijeme mladih predstavlja posebno rizičnu kategoriju za ulazak u svijet eksperimentiranja s različitim oblicima ovisnosti, ali i drugih društveno nepoželjnih ponašanja. „Neosporna je činjenica da mladi najveći broj krivičnih djela i drugih oblika prijestupništva vrše upravo u slobodno vrijeme...” (Lebedina-Manzoni, 2007, str. 95; prema Brlas, 2010). Provodeći istraživanje na učenicima srednjih škola u Virovitici, Brlas i Majurec (2001) željeli su ispitati na koji način učenici organiziraju svoje slobodno vrijeme, koliko su zadovoljni načinom provođenja slobodnog vremena te što im nedostaje u lokalnoj zajednici za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena. Analize rezultata pokazale su da učenici većinu slobodnog vremena ne provode u organiziranim aktivnostima, već onima koje sami izabiru ili su im nametnute, i to u okruženju osoba koje im prema dobnoj i vrijednosnoj strukturi najčešće ne odgovaraju. Što se tiče zadovoljstva načinom provođenja slobodnog vremena, polovica srednjoškolaca izjašnjava da nije zadovoljna kvalitetom provođenja slobodnog vremena. Nadalje, rezultati govore da se učenici najčešće druže u disko klubovima i kafićima te da većini nije vremenski ograničen izlazak u grad, što pretpostavlja izloženost utjecajima koji se u gradu mogu ponuditi. Kvalitetno provođenje slobodnog vremena izvan obiteljskog doma uglavnom ovisi o organizaciji lokalne zajednice i edukaciji koju učenici sustavno mogu dobiti jedino u školskoj ustanovi. Slijedom toga, srednjoškolci su pokazali veliki interes za postojanje klupskog prostora u okviru škole, kao i mjesta za okupljanje mladih izvan školskog prostora.

Izvještaj Ministarstva pravosuđa i Ministarstva obrazovanja SAD-a pokazuje da kvalitetno organizirano slobodno vrijeme izvan školskih obveza pomaže u:

- smanjivanju maloljetničkoga kriminala, školskoga vandalizma i negativnog utjecaja vršnjaka koji vodi do zlouporaba alkohola i droga,
- u poboljšavanju učeničkog obrazovnog uspjeha,

- u poboljšavanju redovitosti učenika na nastavi i smanjivanju broja djece koja prerano odustaju od škole,
- u izvršavanju domaće zadaće (većini učenika),
- u poboljšavanju učeničkoga ponašanja u školi,
- u znatnom povećanju broja učenika koji imaju planove za budućnost, čiji su ciljevi završiti srednju školu i ići na fakultet (Cromwell, 2005; prema Šiljković, Rajić, Bertić, 2007).

Slobodno vrijeme ima veliku važnost u životu mladog čovjeka jer se u njemu rađaju brojni interesi koji usmjeravaju njegovu znatiželju prema hobijima, zanimanjima i aktivnostima. Brojni autori bavili su se interesima delikvenata i njihovim slobodnim vremenom te došli do zaključka kako se kaznena djela najviše događaju u slobodno vrijeme koje je ispunjeno dosadom i dokoličarenjem. Mladi koji imaju problem s drogom također su naveli da su počeli ekspremintirati iz znatiželje i zbog dosade, a sve su to znakovi koji ukazuju na probleme sa samokontrolom ponašanja koja na kraju i uzrokuje rizična ponašanja. Dakle, slobodno vrijeme može biti prostor koji omogućuje ostvarenje svih čovjekovih potencijala i interesa kao i rizični čimbenik za početak zloporabe sredstava ovisnosti i drugih asocijalnih ponašanja. Stoga je mladima potrebno pružiti pomoć u organiziranju njihova slobodnog vremena, ali bez nametanja gotovih rješenja. Poznavanje strukture interesa mladih svakako je olakšavajući čimbenik u organiziranju njihova slobodnog vremena kojim se preveniraju rizična i devijantna ponašanja, ili pak kurativno djeluje na već razvijene smetnje u ponašanju (Brlas, 2010).

2.2. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti: kontekst produktivnog korištenja slobodnog vremena

U Nastavnom planu i programu za osnovne škole stoji da su „izvannastavne aktivnosti najdjelotvorniji način sprječavanja društveno neprihvatljivoga ponašanja, a iznimno su poticajne za samoaktualizaciju učenika i samostalno – istraživačko učenje“. Njihovo sadržajno bogatstvo i prilagođenost učenikovim interesima omogućuje cjeloviti razvoj ličnosti svakog pojedinog djeteta. Učenici se dobrovoljno uključuju u izvanastavne aktivnosti te slobodno odabiru sadržaje koji su u skladu s njihovim potrebama, zanimanjima i željama. Upravo je ta dobrovoljnost uključivanja zajednička karakteristika slobodnom vremenu i izvannastavnim aktivnostima. Brojnom ponudom izvannastavnih aktivnosti i sadržaja škola odgaja za slobodno vrijeme s ciljem da učenici i svoje slobodno vrijeme izvan školskih obveza provode što smislenije i kvalitetnije (Martinčević, 2010).

Brojni autori smatraju da postoji velika korist od bavljenja izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. One prije svega imaju značajnu ulogu u razvoju mladenačkih snaga koje im pomažu da izbjegnu rizična ponašanja u budućnosti (Daniels Brown, 2000; prema Šiljković, Rajić, Bertić, 2007.) Različite studije pokazuju kako aktivnosti koje uključuju umjetničke sadržaje, pomaganje zajednici i profesionalni razvoj omogućavaju stjecanje socijalnih i školskih vještina te pozitivno utječu na prilagodbu (Berk, 2008). Neki od ishoda su bolji uspjeh u školi, smanjenje rizičnih ponašanja, povećanje samopoštovanja i samopouzdanja, povećana briga za zajednicu, poduzetnost (Mahoney, 2000; Sandstrom i Cole, 1999; prema Berk, 2008). Participiranje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima najviše dobrobiti donosi učenicima koji imaju školskih, emocionalnih i socijalnih problema.

Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti mladima pružaju provođenje slobodnog vremena na kvalitetan i organiziran način, a također uče i razvijaju poželjne radne navike i sposobnosti. Smisao izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti nije samo u pružanju prilika darovitim učenicima, već u stvaranju uvjeta kako bi se što veći broj učenika uključio u različite aktivnosti u kojima će naći veselje i zadovoljstvo te shvatiti njihovu važnost (Mlinarević i Brust, 2009).

Hrvatić (1999) smatra da se brojni interesi učenika zadovoljavaju upravo kroz slobodne aktivnosti u okviru škole, ali i izvan nje. Zato je važno učenike informirati i poticati na aktivno sudjelovanje, a uloga škole u procesu razvoja kulture provođenja slobodnog vremena postaje sve značajnija. S njim se slaže i Previšić (2000), tvrdeći da škola može puno učiniti u izgradnji kulture provođenja slobodnog vremena što utječe na kasnije ponašanje učenika izvan okvira školske ustanove. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti pružaju mogućnost da se škola – za koju se često smatra zatvorenim sustavom – pomoću suradnje s različitim oblicima društvenih organizacija integrira u život zajednice kojoj pripada. Osoboden od školskih obveza, učenik u slobodnim aktivnostima dobiva priliku da slobodno i samostalno radi, okuša svoje sposobnosti, istražuje, luta i čini „nepogubne“ promašaje (Previšić, 1987). Aktivnosti koje najbolje pogoduju razvijanju učenikove znatiželje, aktivnosti, snalažljivosti, sposobnosti rješavanja problema i samostalnog donošenja odluka su upravo izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

2.3. Odgoj za slobodno vrijeme – suvremena pedagoška potreba

„Proširivanjem slobodnog vremena čovjek koji za to nije pripremljen, tj. „odgojen“ za takvo što postaje u sve većoj mjeri slušatelj, gledatelj, sjedilac – žrtva „jeftine“ zabave; dakle pasivan konzument umjesto aktivan stvaratelj, kreativan sudionik – subjekt“ (Pehar – Zvačko, 2003, str. 17).

Često se upozorava na nedovoljan angažman šire društvene zajednice, ali i čimbenika odgoja (obitelj i škola) u kvalitetnoj organizaciji slobodnog vremena. Istraživanja pokazuju kako čovjek nije spreman za „dolazak“ slobodnog vremena pa se javlja problem „ubijanja“ tog vremena koje može biti pogubno za razvoj ličnosti. Ovaj problem postaje još izraženiji kada su u pitanju djeca i mladi jer se slobodno vrijeme može dramatično reflektirati na njihov način života (Pehar – Zvačko, 2003). „Jesmo li u suvremena čovjeka razvili dovoljno kulturu, sposobnosti i navike za sadržajno, korisno i ugodno slobodno vrijeme?“ – pita se Previšić (1987, str. 30).

Slobodno vrijeme shvaćeno kao „vrijeme aktivna odmora, razonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti“ (Previšić, 2000, str. 405) predstavlja izazov odgoju, obrazovanju i pedagogiji i traži pedagoško osmišljavanje njegovih aktivnosti. Odgoj ima odgovornost da pripremi mlade za slobodno vrijeme koje će im pružiti zadovoljenje intelektualnih potreba i težnji te pridonijeti dobrobiti grupe – ističe Janković (1967). Budući da slobodno vrijeme zauzima sve veće mjesto u životu suvremenog čovjeka javlja se potreba za razvijanjem navika za njegovo korištenje. S obzirom da se u odgoju očituju veliki propusti, isti autor smatra da je važno odgajati za slobodno vrijeme, tj. odgojiti učenika koji će prema svojim zahtjevima usmjeravati slobodno vrijeme i tako kontrolirati konzumentsku industriju slobodnog vremena. Na ovaj način, mlade se osposobljava za aktivne članove zajednice i za njihovu uspješnu društvenu afirmaciju.

Ako slobodno vrijeme shvaćamo kao vrijeme u kojem su aktivnosti slobodno odabrane tada odgoj treba težiti izgradnji motivacije. Učenik treba izabrati aktivnosti prema vlastitom izboru, a težište slobodnog vremena treba biti na njegovim pozitivnim čimbenicima. Preciznije rečeno, to znači da odgojno – obrazovni rad u slobodnom vremenu mora osigurati aktivnosti u kojima učenici neće participirati prisilom, već će kvalitetnim poticajima i sadržajima rezultirati intrinzičnom motivacijom. Kako dijete odgojiti da se vlastitom voljom prikloni pozitivnim aspektima slobodnog vremena – pitanje je na koje teorija teško daje odgovor (Radović, 2006).

Odgoj za slobodno vrijeme ne daje samo gotove informacije, već omogućuje emancipaciju učenikovih sposobnosti i samostalno stjecanje znanja koji rezultiraju buđenjem interesa i osobnim razvojem pojedinca. Važno je da učenici steknu naviku aktivnog korištenja slobodnog vremena u kojem će obogaćivati svoj život i stjecati nove vještine, razvijati samostalnost, angažiranost i oblike kreativnog djelovanja te pritom slobodno birati aktivnosti u kojima će sudjelovati (Plenković, 1997).

Vukasović (2000) ističe da je dobar odgoj najdjelotvornije sredstvo u sprječavanju nepoželjnih ponašanja mladih te istodobno najbolja priprema za život u budućnosti. Odgoj je u funkciji pedagoške zaštite mladih od negativnih utjecaja okoline, razvijanja osobne odgovornosti i svrhovitog provođenja slobodnog vremena. S pedagoškog motrišta, ono mora biti smisleno i organizirano jer samo na takav način može pridonijeti

razvijanju čovjekove osobnosti i bogaćenju njegova života. Brojna istraživanja pokazala su povezanost između organiziranog provođenja slobodnog vremena i averzije prema riziku i antisocijalnim ponašanjima. Zato je važna angažiranost svih odgojnih čimbenika – obitelji, škole, Crkve, medija, kulturnih ustanova – u organiziranju slobodnog vremena koje će zaštititi učenike od „besmisla“ života i pripremiti ih za svrhovito provođenje slobodnog vremena. Slobodne aktivnosti trebaju biti zanimljive, poticajne i takve da razvijaju naviku kulturnog provođenja slobodnog vremena te društveno prihvatljivog ponašanja. Očigledno je da je u školama potreban odgoj za slobodno vrijeme koji je više no ikada zanemaren. Prosvjetna politika nalazi se pred velikim zadatkom koji traži više pozornosti slobodnom vremenu mladih. Važno je osigurati objekte za kulturno, športsko i rekreativno angažiranje mladih, osposobiti odgojno-obrazovni kadar za vođenje slobodnih aktivnosti, osigurati potporu odgojnih institucija i izvanškolskih čimbenika. Odgojna i moralna preobrazna imperativ su hrvatskom školstvu i temelj svake pozitivne promjene.

3. RIZIČNA PONAŠANJA ADOLESCENATA

3.1. Određenja i vrste rizičnih ponašanja

Svako čovjekovo ponašanje usmjereno je na zadovoljavanje određenih potreba. Potrebe su često različitih intenziteta pa tako jedna osoba može imati izraženu potrebu za moći dok ne mora imati potrebu za zabavom. Druga osoba može imati npr. izraženu potrebu za slobodom, a potreba za moći je izrazito niska. U trenucima kada osoba ne može svoje potrebe zadovoljiti na društveno prihvatljiv način kao posljedica se javljaju rizična i neprimjerena ponašanja. Ovaj problem karakterističan je za razdoblje adolescencije jer su adolescenti često skloni svoje potrebe zadovoljavati na društveno nepoželjan način (Đuranović, 2012). Prijelaz između djetinjstva i odrasle dobi predstavlja najburnije razdoblje u životu osobe te su na putu traženja vlastitog identiteta pred mlade postavljeni različiti zahtjevi koji im omogućavaju preispitivanje i ulazak u svijet odraslih. Mladi se tada nalaze u većoj opasnosti da podlegnu negativnim utjecajima vršnjaka koji ih mogu odvesti u prestupništvo i sukobe s okolinom. Želeći izraziti svoju individualnost ponekad pribjegavaju različitim oblicima ponašanja koji se razlikuju od ostalih, a nastojeći osigurati svoje mjesto u društvu vršnjaka često prihvataju nepoželjne navike pušenja, pijenja alkohola, ometanja nastave (Maleš, 1995).

Stručnjaci koji se bave ponašanjem djece i mladih često se susreću s raznim problemima prilikom definiranja i klasificiranja rizičnih ponašanja. U suvremenoj literaturi često se spominju termini kao što su: “smetnje ponašanja, poremećaji u ponašanju, društveno neprihvatljivo ponašanje, asocijalno ponašanje, devijantno ponašanje, abnormalno ponašanje, ometajuće ponašanje, problematično ponašanje, delinkventno ponašanje, djeca s teškoćama u ponašanju, odgojna zapuštenost, prijestupničko ponašanje i sl.“ (Đuranović, 2012, str. 32). Mnogi znanstvenici koji proučavaju rizične oblike ponašanja djece i mladih smatraju ih dijelom normalnog odrastanja. Adolescencija kao razdoblje fizičkog i psihološkog sazrijevanja, u kojem mladi tragaju za novim životnim iskustvima, popraćena je burnim emocionalnim reakcijama koji sa sobom mogu donijeti rizične aktivnosti. Nazor, Sunko i Šandrović – Mucalo (2002; prema Đuranović, 2012) navode da je rizično ponašanje opasno, pogibeljno i može ugroziti život pojedinca ili

grupe u okolišu. Ovakva ponašanja mogu naštetiti emocionalnom, socijalnom, fizičkom i intelektualnom razvoju mlade osobe.

Bouillet i Uzelac (2007; prema Đuranović, 2012) naglašavaju problem definiranja i razgraničavanja „normalnog“, društveno prihvatljivog ponašanja i rizičnog, društveno neprihvatljivog ponašanja. Važno je naglasiti da pojam normalnosti ovisi o društvu i kulturi u kojoj se pojavljuje takvo ponašanje. Tako osoba može pokazivati ponašanje koje se razlikuje od ponašanja ostalih članova društvene skupine, pa se nameće pitanje na koji način određeno ponašanje treba odstupati od onoga što se smatra normalnim u određenom društvu kako bi se ta osoba svrstala u kategoriju osoba koje pokazuju rizična neprihvatljiva ponašanja. Sukladno tome, neka ponašanja u određenoj kulturi mogu se smatrati rizičnim dok se u drugoj kulturi ne bi pronašla u toj kategoriji.

Oblici rizičnih ponašanja (Đuranović, 2012, str. 44):

- Bježanje s nastave
- Fizička agresivnost
- Verbalna agresivnost
- Socijalna agresivnost
- Nediscipliniranost
- Laganje
- Krađa
- Varanje
- Skitnja
- Prkos
- Povodljivost
- Uništavanje školske imovine
- Pušenje
- Pijenje alkoholnih pića
- Konzumiranje droga
- Rizično seksualno ponašanje
- Rizična ponašanja na internetu
- Kladionica sindrom

U nastavku rada prikazana su rizična ponašanja koja smo ispitivali u empirijskom dijelu.

3.1.1. Bježanje s nastave

Bježanje s nastave učestala je pojava kako u osnovnim, tako i u srednjim školama diljem svijeta. Postoji malo onih koji tijekom svog obrazovanja nisu nikada nepravdano izostali s nastavnog sata. Samostalno napuštanje nastave ne podrazumijeva teži oblik rizičnog ponašanja, osim u slučajevima kada učenici redovito bježe s nastave.

Mnogi autori različito definiraju ovaj oblik ponašanja. Stanić (1982; prema Đuranović, 2012) navodi da bježanje iz škole podrazumijeva neopravdane izostanke s jednog ili više nastavnih sati. Bouillet i Uzelac (2007; prema Đuranović, 2012) smatraju da bježanje s nastave označava samoinicijativno udaljavanje iz odgojne okoline bez opravdanja roditelja, staratelja ili drugih osoba koje skrbe o djetetu. Uzelac i Ricijaš (2005; prema Đuranović, 2012) navode ljestvicu prema kojoj se ovaj oblik ponašanja najčešće pojavljuje i razvija:

- izostajanje s prvog sata
- odlazak s posljednjeg sata
- izostajanje s pojedinih sati unutar nastave
- odlazak s više sati
- učenik uopće ne dolazi u školu
- bježanje od obitelji
- skitnja

U fenomenološkom smislu bježanje iz škole može biti individualno ili bježanje u skupini. Učenik koji bježi samostalno najčešće pokušava riješiti ili izbjeći vlastite probleme, konfliktne situacije, dileme i sl. dok je bježanje u skupini usmjereno ostvarenju grupnog cilja. U ovakvom načinu bježanja određeni broj učenika preuzima vodstvo, a ostali se prepuštaju njihovom utjecaju. Bježanje u skupini često je prolazno i kratkotrajno, a individualno bježanje najčešće je dugotrajnijeg karaktera. Samostalno

bježanje iz škole povezano je sa školskim neuspjehom i nepremnošću učenika za prihvaćanje školskih normi i pravila ponašanja. Šakić, Franc i Mlačić (2002; prema Đuranović, 2012) provedli su istraživanje na učenicima srednjih škola u Hrvatskoj kojim su željeli ispitati pojavnost rizičnih socijalnih ponašanja adolescenata. Rezultati istraživanja pokazali su da je bježanje iz škole najučestaliji oblik rizičnog ponašanja među adolescentima te ukazali na raširenost ovog oblika ponašanja.

Borovčak (2000; prema Đuranović, 2012) je provela istraživanje na gimnazijalcima u Zaboku želeći saznati uzroke i učestalost bježanja s nastave. Rezultati su pokazali da se broj izostanaka povećava s dobi učenika. Razlozi zbog kojih učenici najčešće bježe s nastave su: „opterećenost učenika, nagomilanost dnevnih obveza, povećani zahtjevi škole i spoznaja učenika da sve te zahtjeve neće moći uspješno ostvariti te da će doživjeti neuspjeh u školi“ (Đuranović, 2012, str. 48). Stanić (1982; prema Đuranović, 2012) u svom istraživanju također dolazi do sličnih rezultata utvrdivši da je strah od negativnih ocjena i neuspjeha u 49% slučajeva uzrok bježanju s nastave.

Na teorijskoj razini postoje dva glavna motiva bježanja s nastave (Uzelac, Ricijaš, 2005; prema Đuranović, 2012) a to su:

- „bježanje od“
- „bježanje k“

„Bježanje od“ predstavlja izostajanje s nastave zbog izbjegavanja neugodnih događaja koji se u školi mogu dogoditi. To su najčešće: strah od negativnih ocjena ili nastavnika, nezadovoljstvo školom te razni negativni stimulansi koji uzrokuju neugodne emocije. Učenik može bježati i k zanimljivijim sadržajima koji se događaju za vrijeme nastave (utakmice, druženja s prijateljima i sl.).

Kontinuirano bježanje s nastave negativno utječe na razvoj cjelokupne ličnosti adolescenta. Bježanjem s nastave adolescenti su češće izloženi negativnim utjecajima društva (pušenju, alkoholu, drogi) te je važno preventivno djelovati kako bi se suzbio ovaj oblik ponašanja. Bježanje s nastave znak je roditeljima i nastavnicima da učenik ima problem te da mu treba pomoć. Ranom intervencijom bježanje se može smanjiti te čak suzbiti. Otkrivanjem pravih uzroka zbog kojih učenici izostaju s nastave te izborom odgovarajućih metoda i oblika rada učenicima se može pomoći u rješavanju ovog

problema. Zbog kompleksnosti ovakvog problema nužna je zajednička suradnja roditelja i škole. Ako škola postane mjesto prijateljskog i međusobnog uvažavanja u kojoj će se zadovoljavati potrebe svih polaznika, učenici neće imati potrebu bježati s nastave nego će željeti što više vremena provoditi u njoj (Đuranović, 2012).

3.1.2. Pušenje

Mladih pušača svakim danom je sve više. Rezultati raznih istraživanja pokazuju da je pušenje najraširenija ovisnost među mladima te predstavlja rizični čimbenik za zlouporabu alkohola i psihoaktivnih supstanci. Oko 80% alkoholičara izjavilo je da su najprije bili ovisnici o duhanu. U Hrvatskoj su provedena istraživanja o rasprostranjenosti ove ovisnosti među mladima na uzorku od 5.447 učenika u dobi od 15-16 godina. Čak 28,6% mladića i 22,8% djevojaka pušilo je više od 40 puta. U odnosu na istraživanje koje je provedeno četiri godine prije bilježi se porast od 4% među djevojkama.⁴ Europsko istraživanje o pušenju, konzumiranju alkohola, uporabi droga i rizičnim čimbenicima među učenicima (ESPAD) provedeno 2011. pokazalo je da su mladi u Hrvatskoj po pušenju cigareta i konzumiranju alkohola iznad europskog prosjeka. Barem jednom u životu cigarete je probalo cigarete 54% učenika, a 28% izjavilo je da su pušili zadnjih mjesec dana.⁵

Stanić (1997; prema Đuranović, 2012) je prikazao rezultate istraživanja o uzrocima pušenja koje je među mlađom srednjoškolskom populacijom provela dr. Hanija Grubišić – Greblo:

- 32,5% mladića i 24,7% djevojaka puši zbog utjecaja društva
- 4,2% mladića i 1,2% djevojaka puši da bi se pretvarali da su odrasli
- 4,5% mladića i 1,2% djevojaka puši jer pušenje smatraju dobrim

---

⁴ Brbora, Ivona. *I pušenje ubija mlade*. URL: http://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/pusenje-i-zdravlje/268-ch-0?&l_over=1 (3.7.2017.)

⁵ HINA (2012), *Mladi u Hrvatskoj iznad europskog prosjeka po pušenju i konzumiranju alkohola*. URL: http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Mladi-u-Hrvatskoj-iznad-europskog-prosjeka-po-pusenju-konzumiranju-alkohola?meta_refresh=true (3.7.2017.)

- 11,8% mladića i 15,9% djevojaka puši zbog znatiželje
- 12,9% mladića i 11,6% djevojaka navode druge razloge
- 34,1% mladića i 45,4% djevojaka ne znaju razlog pušenja

Kao što se može zaključiti, mladi većinom puše pod utjecajem vršnjaka. Mladi koji se osjećaju neprihvaćenima u društvu predstavljaju rizičnu skupinu za početak pušenja. Budući da vršnjačku skupinu čine adolescenti koji dijele slična ponašanja i većinu vremena provode skupa, ako ta skupina smatra da je pušenje dobro, onda će većina članova pušiti. Dakle, utjecaj socijalne okoline te brojnih individualnih karakteristika imaju odlučujuću ulogu u započinjanju i nastavljanju pušenja kod adolescenata (Sakoman, Kuzman, Šakić, 1997).

Važno je istaknuti da mladi nisu počeli pušiti s namjerom da postanu ovisnici o duhanu. Pušeći cigarete oni nisu razmišljali o štetnim posljedicama, već su željeli zadovoljiti svoju znatiželju i potrebu da se osjećaju odraslima. Nažalost, pušenje može postati životna navika koja otvara put u svijet ilegalnih sredstava ovisnosti (droga). Mladi najčešće puše u društvu vršnjaka. Suprotno tome, mladi koji ne puše kreću se u društvu nepušača. Zbog toga je mladima potrebno pružiti pomoć u razvoju samopouzdanja te ih naučiti kako se oduprijeti lošem utjecaju vršnjaka (Đuranović, 2012).

3.1.3. Pijenje alkoholnih pića

Alkoholizam predstavlja jedan od najvećih problema u našoj zemlji. Velika većina mladih prekomjerno pije alkoholna pića, a istraživanja pokazuju da 10% adolescenata koji redovito piju u kasnijoj životnoj dobi postaju alkoholičari. Ranija konzumacija alkohola povezana je s većim rizikom za razvijanje ovisnosti. U skladu s tim, 43% djece koja počnu piti u 13-oj godini razvijaju ovisnost do odrasle dobi (Brlas, 2010). Rezultati istraživanja koje provode Sakoman, Kuzman i Raboteg-Šarić (1999; prema Đuranović, 2012) pokazuju da je 80% učenika prvih razreda srednje škole konzumiralo alkohol barem jednom u životu. Razne prigode mogu potaknuti pijenje alkoholnih pića zbog njegove dostupnosti. Doprinosa tome može biti obitelj ili grupa vršnjaka s pozitivnim stavovima o konzumiranju alkohola (Dobravc – Poljak, 1999).

Alkohol ima dalekosežne posljedice na organizam mladih osoba pa tako ispijanje manjih količina alkoholnih pića dovodi do promjene raspoloženja te fizičkog i verbalnog nasilja. Mladi pod utjecajem alkohola češće uzrokuju prometne nesreće, češće sudjeluju u tučnjavama, kažnjivim djelima i ubojstvima (Đuranović, 2012).

Konzumacija alkohola adolescentima otežava učenje i pamćenje pa je nužno preventivno djelovati na suzbijanju ovog socijalno neprihvatljivog ponašanja (Brlas, 2010). Mlade bi trebalo u obiteljskoj i školskoj sredini upoznati s djelovanjem alkoholnih pića i posljedicama konzumiranja alkohola. Važno je da dijete dobije znanje iz ovog područja kako bi moglo formirati vlastite stavove prije samog doticaja s alkoholnim pićem (Hudolin, 1989). „Iako je pijenje alkoholnih pića društveno prihvaćen oblik ponašanja, nepijenje je isto tako prihvaćen, ali i bolji način društvenog ponašanja“ (Hudolin, 1989, str.71).

3.1.4. Konzumiranje droga

U razdoblju adolescencije mladi žele živjeti život u punoj snazi. Većinu vremena provode u skupini vršnjaka u kojoj su skloni prihvatiti nove i nepoznate stvari. Grupa vršnjaka pruža im osjećaj pripadnosti i prihvaćenosti. Adolescenti počinju eksperimentirati s drogama zato što to rade i njihovi prijatelji, poznanici, vršnjaci. „Mladi koji ulaze u ovisničke grupe prolaze posebne oblike inicijacije kojom dobivaju svoje mjesto u socijalnoj hijerarhiji konzumenata i raspačivača. Počinje se s prvim hašišem, slijedi prvi trip, pa prvi fiks i tako redom, prema određenom ritualu kojim rukovode iskusni morfinisti, a služi integraciji novog člana u grupu“ (Bastašić, 1995, str. 104; prema Đuranović, 2012).

Sakoman (2001; prema Đuranović, 2012) je proveo istraživanje o pojavnosti zlouporabe droga prema kojem je pojavnost najviša u Dalmaciji: 19% učenika je uzelo ilegalnu drogu u zadnjih 30 dana, a 29% je to učinilo prije. Zlouporaba kanabisa, ecstasyja, amfetamina i heroina raste s dobi učenika, dok se uporaba otapala smanjuje za 3%. Heroin je uzelo čak 2,4% osamnaestogodišnjaka, što je izuzetno zabrinjavajući podatak.

Ljubotina i Galić (2002; prema Đuranović, 2012) prezentirali su rezultate provedene među zagrebačkim srednjoškolcima i učenicima osmih razreda osnovne škole. Čak 81% dječaka i 91% djevojčica u osnovnim školama nije nikada imalo doticaj s marihuanom. Međutim, prelaskom u srednju školu povećava se broj korisnika marihuane. U osamnaestoj godini 33% djevojaka i 46% mladića izjavljuju da su višekratko trošili marihuanu.

Ajduković, Ručević i Šincek (2008; prema Đuranović, 2012) proveli su istraživanje na uzorku od 1422 učenika u Zagrebu i Osijeku. Rezultati su pokazali da je 27% mladih prakticiralo s marihuanom i hašišem, a sa snifanjem njih 11%. Čak 8% mladih je „dilalo“ drogu, dok je isti broj bio u školi pod utjecajem droge. Mladići su češće od djevojaka koristili ili zlorabili psihoaktivne supstance.

Kao motive konzumiranja opojnih droga mladi navode (Sakoman, 2002; prema Đuranović, 2012):

- Znatiželja – želja za novim životnim iskustvima,
- potreba za pripadanjem vršnjačkoj skupini – adolescent počinje s konzumiranjem droga jer skupina kojoj pripada ima pozitivan stav prema uzimanju psihoaktivnih sredstava,
- želja za zabavom – drogiranje radi opuštanja i boljeg osjećaja,
- modni trend – techno glazba i rave partyji povećali su pojavnost uporabe ecstasyja,
- samopotvrđivanje osobne zrelosti i slobode – mladi smatraju da će drogiranjem postati *face* u društvu,
- dosada – osjećaj praznine u kojem mlade ništa ne zanima, ne veseli.

Mladima treba pomoći da budu odgovorni, savjesni i imuni kako bi, ukoliko dođu u doticaj s drogom, pobijedili kušnju da je probaju i tako postanu ovisni o njoj.⁶ Adolescenti koji dolaze iz zdravih obitelji u kojima su im roditelji pomogli spoznati štetne utjecaje droge te oni koji imaju razvijeno samopouzdanje, moći će se oduprijeti

---

⁶ Stanić, Ivica. *Ovisnosti: Droge osvajaju mlade i uzimaju svoj danak*. URL: <http://www.zjzpgz.hr/nzl/19/ovisnosti.htm> (5.7.2017.)

vršnjačkom pritisku i uglavnom se neće kretati u društvu koje je sklono konzumiranju droge.

3.1.5. Nasilje

„Nasilničko ponašanje je uporaba sile i prijetnja silom koja se izražava izravno, tjelesno i neizravno, psihičko nasilje. Odnosi se na narušavanje tjelesnog i moralnog integriteta ljudi i drugih živih bića, oštećivanje i uništavanje predmeta, simbola i objekata“ (Lalić, 1999, str. 44).

Manifestacijski oblici nasilja „kreću se od običnog zadirkivanja, izrugivanja, ignoriranja do tjelesnog ozljeđivanja, krvnih delikata, ubojstva i samoubojstava“ (Previšić, 1999, str. 18). Struktura ličnosti, obiteljska situacija, neuspjeh u školi, način provođenja slobodnog vremena, utjecaj vršnjaka, životne i društvene okolnosti čine potencijalne uzroke nasilničkog ponašanja. Moderni stilovi života u subkulturi te sadržaji zabave mladih u slobodnom vremenu također mogu ići u prilog poticanju nasilnog ponašanja među mladima. „Športska agresivnost“ se tako može izdvojiti kao primjer u kojem se ne uvažava poštena igra, već pobjeda pod svaku cijenu. Tako se npr. navijači organizirano pripremaju za nasilje u cilju da njihova ekipa ostvari što bolji rezultat (Previšić, 1999).

Istraživanjem bullyinga u srednjoj školi, Sullivan i suradnici navode njegove temeljne karakteristike (2004; prema Đuranović, 2012):

- bullying opada između 12. i 18. godine
- najizraženiji je na početku srednje škole
- u višim razredima srednje škole smanjuje se fizička a povećava se verbalna agresija
- adolescenti pokazuju manje empatije prema žrtvi od mlađe djece
- bullying postaje mnogo opasniji ako se nastavi i tijekom kasnije adolescencije

Nasilničko ponašanje u školi često podržava vršnjačka skupina, bilo da je riječ o pasivnom promatranju nasilničkog ponašanja, poticanju i ohrabrivanju nasilnika, ili da je riječ o druženju s učenicima koji su skloni nasilju. Istraživanja pokazuju da se učenici

odlučuju za nasilničko ponašanje jer smatraju da će se na taj način bolje uklopiti u vršnjačku skupinu. Verbalno zlostavljenje najčešći je oblik zlostavljanja među učenicima mada je često prekriveno. Mladi su najviše osjetljivi na bolna zadirkivanja od strane svojih vršnjaka jer ih riječi najviše povrijede (Đuranović, 2012).

Nasilje je problem kojem treba pristupiti ozbiljno i odgovorno budući da su njegove posljedice dugotrajne i bolne. Vrlo je važno pravovremeno uočiti i identificirati potencijalne oblike nasilničkog ponašanja radi poduzimanja potrebnih mjera i sprječavanja njegovog povećavanja. Nužno je već u ranom djetinjstvu pokazati djetetu da je takvo ponašanje nedopustivo i neprihvatljivo.

3.1.6. Rizično spolno ponašanje

Spolno sazrijevanje za vrijeme puberteta praćeno je porastom interesa za pitanja reprodukcije i seksualnog funkcioniranja vlastitog tijela. U zapadnim društvima stupanje u seksualne odnose događa se ranije nego što je to bilo 50-ih godina prošlog stoljeća. Velik broj istraživanja govori da neki mladi stupaju u prve seksualne odnose već u dobi od 13 do 16 godina, a poneki i prije (Lacković – Grgin, 2006). „Proučavanja posljedica vremena seksualne inicijacije pokazuju da prerane seksualne aktivnosti mogu biti rizični faktor za psihosocijalni razvoj mlade osobe. Takvi mladi iskazuju više problemnih ponašanja kao što su konzumiranje alkohola i droga, slabiji školski uspjeh, ranije prekidanje školovanja, poremećeni odnosi s roditeljima“ (Lacković – Grgin, 2006, str. 84).

Rizično spolno ponašanje može dovesti do sljedećih posljedica:

- neželjene trudnoće,
- zaraze spolno prenosivim bolestima,
- seksualne viktimizacije.

Povećanje broja mladih koji ulaze u nezaštićene seksualne odnose imaju za posljedicu neželjene predbračne trudnoće. Majčinstvo za vrijeme adolescencije može nepovoljno utjecati kako na majku tako i na dijete (Lacković – Grgin, 2006). Djevojke koje u

adolescentnoj dobi postanu majke imaju veću vjerojatnost da će biti siromašne nego njihove vršnjakinje koje odgode trudnoću. Njihova djeca često imaju loše rezultate na testovima inteligencije, loš školski uspjeh te su skloniji socijalno neprihvatljivom ponašanju (Berk, 2008). Trudnoća partnerice, prekid školovanja te u vezi s tim problemi zapošljavanja uzrokuju dugoročan stres kod mladih očeva (Lacković – Grgin, 2006).

Mladi su zbog svojih seksualnih aktivnosti izloženi riziku od dobivanja spolno prenosivih bolesti. Najčešća takva bolest je klamidija, a potom slijedi gonoreja. Medicinski stručnjaci najviše upozoravaju na opasnost od AIDS-a ukoliko se u seksualni odnos ulazi bez zaštite, tj. bez prezervativa. Njihova stalna uporaba smanjuje rizik od spolno prenosivih bolesti.

Rizik seksualne viktimizacije, tj. seksualna iskustva uz korištenje prijetnji, fizičke sile ili ucjena, vrlo je visok u doba adolescencije. Osim toga tinejdžeri u ovom razdoblju života postaju žrtve seksualnog zlostavljanja u obitelji, najčešće od strane roditelja, braće/sestara ili rođaka. Bijeg od kuće, prostitucija, narkomanija, manjak samopoštovanja, tjeskoba i osjećaj krivnje posljedice su seksualnog nasilja u obitelji. U ovakvim životnim okolnostima raste i rizično seksualno ponašanje.

S obzirom na navedene posljedice rizičnog spolnog ponašanja važno je da škole osiguraju razne oblike edukacije o spolnom ponašanju za svoje učenike, ali i za njihove roditelje kako bi i oni mogli svoju djecu pripremiti za ovo važno područje čovjekovog života (Lacković – Grgin, 2006).

3.1.7. Kockanje

„Kockanje postoji otkako postoji ljudsko društvo. Ako se jedna (neproduktivna) ljudska aktivnost uspjela održati tijekom cjelokupne povijesti čovječanstva, tada je neophodno pretpostaviti da ona za pojedinca i društvo ima neko duboko, složeno i trajno značenje. U tom kontekstu opravdano je pretpostaviti da kockanje ispunjava neke vrlo važne osobne i društvene potrebe koje se nisu mogle i koje se ne mogu zadovoljiti na drugi način“ (Kozjak, 2016, str. 9).

Uzimajući u obzir slične posljedice, u današnje vrijeme sve se više govori o ovisnostima koje ne podrazumijevaju uzimanje psihotropnih supstanci, poput kockanja, ovisnosti o hrani, internetu ili računalnim igrama. Igre na sreću na samom su vrhu prioriteta suvremenog potrošačkog društva. Laka dostupnost i različitost načina kojima se mladi izlažu riziku ovakvog ulaganja novca, pridobiva sve više adolescenata koji su potencijalni kandidati za buduće ovisnike (Sakoman, 2009).

Dodig i Ricijaš (2011) provodeći istraživanje u tri zagrebačke srednje škole dolaze do zabrinjavajućih rezultata. Barem jednom u životu kockalo je 75% učenika, a velik dio srednjoškolaca zadovoljava kriterije za rizično (20 do 26%) i problematično kockanje (8 do 12%). Stanić (2006; prema Đuranović, 2012) prikazuje rezultate istraživanja prema kojima 49,71% srednjoškolaca kocka povremeno, a konstantno 9,94%. Wynne, Smith i Jacobs (prema Đuranović, 2012) u svom istraživanju dolaze do zaključka da su mladi kockari neuspješni u školi, zanemareni od obitelji, češće imaju problema s policijom i češće boluju od depresije.

Osim što samo kockanje pripada kategoriji rizičnih ponašanja, ono može potaknuti niz drugih problematičnih ponašanja kao što su pušenje cigareta i marihuane te konzumiranje alkohola. Bouillet i Uzelac (2008; prema Đuranović, 2012) ističu da kockanje ima negativan utjecaj na školsko učenje te psihičko i fizičko zdravlje. U društvu vršnjaka mladi su često skloni različitim vrstama kladjenja kao i posjećivanju igraonica s automatima. Čestim kockanjem i kladenjem može se razviti ovisnost o kocki. Upravo je zbog toga važno pravovremeno reagirati i pronaći uzroke kockanja te na temelju njih sastavljati i provoditi djelotvorne preventivne programe (Đuranović, 2012).

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

4.1. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

4.1.1. Cilj i problemi istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi važnost bavljenja organiziranim aktivnostima slobodnog vremena u funkciji prevencije rizičnih i društveno nepoželjnih ponašanja adolescenata.

Formulirani su sljedeći problemi istraživanja:

- utvrditi postoji li manja sklonost rizičnim oblicima ponašanja ukoliko su učenici uključeni u organiziranje slobodne aktivnosti,
- utvrditi postoje li razlike u sklonosti rizičnim ponašanjima s obzirom na dob učenika,
- utvrditi postoji li povezanost između školskog uspjeha i uključenosti u organizirane slobodne aktivnosti.

4.1.2. Hipoteze istraživanja

U ovom istraživanju postavljene su tri hipoteze:

H1 – učenici oba spola koji sudjeluju u organiziranim slobodnim aktivnostima pokazuju manju sklonost rizičnim ponašanjima od učenika koji ne sudjeluju u njima,

H2 – sklonost rizičnim ponašanjima povezana je s dobi učenika,

H3 – ne postoji značajna povezanost između školskog uspjeha i uključenosti u organizirane slobodne aktivnosti.

4.2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 116 učenika dviju srednjih škola u Zagrebu (XI. gimnazija i X. gimnazija Ivan Supek). Uzorak čini 32% učenica te 68% učenika, a raspon dobi kreće se od 15 do 18 godina. U istraživanje su uključeni učenici pet razrednih odjeljenja – jedan prvi razred, dva druga i dva treća razreda. Budući da spolna distribucija nije ni približno ravnomjerna, varijabla spola nije smatrana relevantnom za ovo istraživanje. Što se tiče školskog uspjeha učenika najveći broj učenika prethodni je razred završilo vrlo dobrim uspjehom (68%), odličnim uspjehom 31% učenika, a najmanji broj dobrim (1%).

Detaljniji podatci o uzorku prikazani su u Tablici 1., Tablici 2., Tablici 3. i Tablici 4.

Tablica 1. Uzorak ispitanika s obzirom na spol

SPOL	BROJ	UDIO
MUŠKI	79	68%
ŽENSKI	37	32%
UKUPNO	116	100%

Tablica 2. Uzorak ispitanika s obzirom na dob

DOB	BROJ	UDIO
15 - 16 GODINA	59	51%
17 - 18 GODINA	57	49%
UKUPNO	116	100%

Tablica 3. Uzorak ispitanika s obzirom na razredno odjeljenje

RAZRED	BROJ	UDIO
1.	40	34%
2.	32	28%
3.	44	38%
UKUPNO	116	100%

Tablica 4. Uzorak ispitanika s obzirom na školski uspjeh

ŠKOLSKI USPJEH	BROJ	UDIO
ODLIČAN (5)	36	31%
VRLO DOBAR (4)	79	68%
DOBAR (3)	1	1%
UKUPNO	116	100%

4.2.2. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje je provedeno u lipnju 2017. godine u dvije zagrebačke gimnazije. Za provedbu istraživanja dobivena je suglasnost ravnatelja srednjih škola. Sudionicima je prije samog ispunjavanja anketnog upitnika objašnjena svrha i cilj istraživanja te zajamčena povjerljivost i anonimnost kod prikaza rezultata. Učenici su također bili zamoljeni za iskrenost u odgovaranju i za popunjavanje svih ponuđenih pitanja. Naglašeno im je da u bilo kojem trenutku mogu odustati od sudjelovanja u istraživanju.

Vrijeme popunjavanja upitnika u prosjeku je bilo 15 minuta.

4.2.3. Postupci i instrument istraživanja

Podaci potrebni za provođenje istraživanja prikupljeni su anketnim upitnikom koji se sastoji od pitanja zatvorenog i kombiniranog tipa te dvije skale Likertovog tipa (skala stavova i skala rizičnih ponašanja). Pitanja su unaprijed kategorizirana u nekoliko skupina kako bi se osigurala preglednost i olakšala analiza podataka: 1) količina i navike provođenja slobodnog vremena, 2) uključenost u rizična ponašanja te 3) mišljenja i stavovi o slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima.

U istraživanju se učenike pitalo o načinu provođenja vlastitog slobodnog vremena, zadovoljstvu/nezadovoljstvu provođenjem slobodnog vremena i problemima s kojima se mladi danas najčešće susreću.⁷

Za ispitivanje uključenosti u rizična ponašanja korištena je skala sastavljena od različitih tvrdnji. Tvrdnje su raspoređene na pet faktora: 1) fizičko i verbalno nasilje, 2) bježanje iz škole, 3) konzumiranje sredstava ovisnosti (cigarete, alkohol, droge), 4) rizična seksualna ponašanja i 5) kockanje (klađenje). Skala se sastoji od opisa rizičnih ponašanja (12 tvrdnji), a ispitanici su na skali od četiri stupnja (1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – povremeno se odnosi na mene, 3 – često se odnosi na mene, 4 – uvijek se odnosi na mene) odgovarali u kojoj se mjeri uključuju u pojedina rizična ponašanja. Pojedine tvrdnje preuzete su iz Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (Ručević i sur., 2008) i Skale rizičnih ponašanja mladih (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010).

Primjeri čestica preuzetih iz Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih su: „*Bio/la sam u školi pod utjecajem neke droge*“, „*Stupam u seksualne odnose bez zaštite (bez prezervativa, tablete)*“, „*Stupam u seksualne odnose na jednu noć s usputnom partnericom/partnerom*“. Primjeri čestica preuzetih iz Skale rizičnih ponašanja mladih su: „*Pušim cigarete*“, „*Konzumiram alkoholna pića*“, „*Neopravdano izostajem s nastave*“, „*Verbalno se sukobljavam s osobama različitih mišljenja*“,

---

⁷ Pitanja iz ovog dijela preuzeta su iz biltena Studija o mladima za mlade. URL: [http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmi%C5%A1ljam_i_sudjelujem_web_novo\(1\).pdf](http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmi%C5%A1ljam_i_sudjelujem_web_novo(1).pdf) (5.8.2017.)

„Konzumiram neku vrstu opojne droge (marihuanu, hašiš, ice, ecstasy „bombone“ i slično)“. Za potrebe ovog istraživanja određene tvrdnje su donekle izmijenjene.

Za ispitivanje stavova o slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima učenicima je ponuđena skala Likertovog tipa gdje su trebali označiti svoj stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama (1 – uopće se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – slažem se i 5 – u potpunosti se slažem). Skala se sastoji od nekoliko područja: 1) utjecaj slobodnog vremena na kvalitetu života pojedinca, 2) utjecaj neorganiziranog/organiziranog slobodnog vremena na razvoj rizičnog/društveno poželjnog ponašanja, 3) uloga škole u organiziranju slobodnog vremena i 4) potreba za odgojem o slobodnom vremenu.

4.2.4. Obrada rezultata

Za obradu podataka korišten je programski paket SPSS. Deskriptivna statistička analiza (postotci, grafovi, opisi grafova, tablice) omogućila je prikaz osnovnih podataka istraživanja i izračun vrijednosti potrebnih za analizu odnosa između varijabli.

4.3. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA

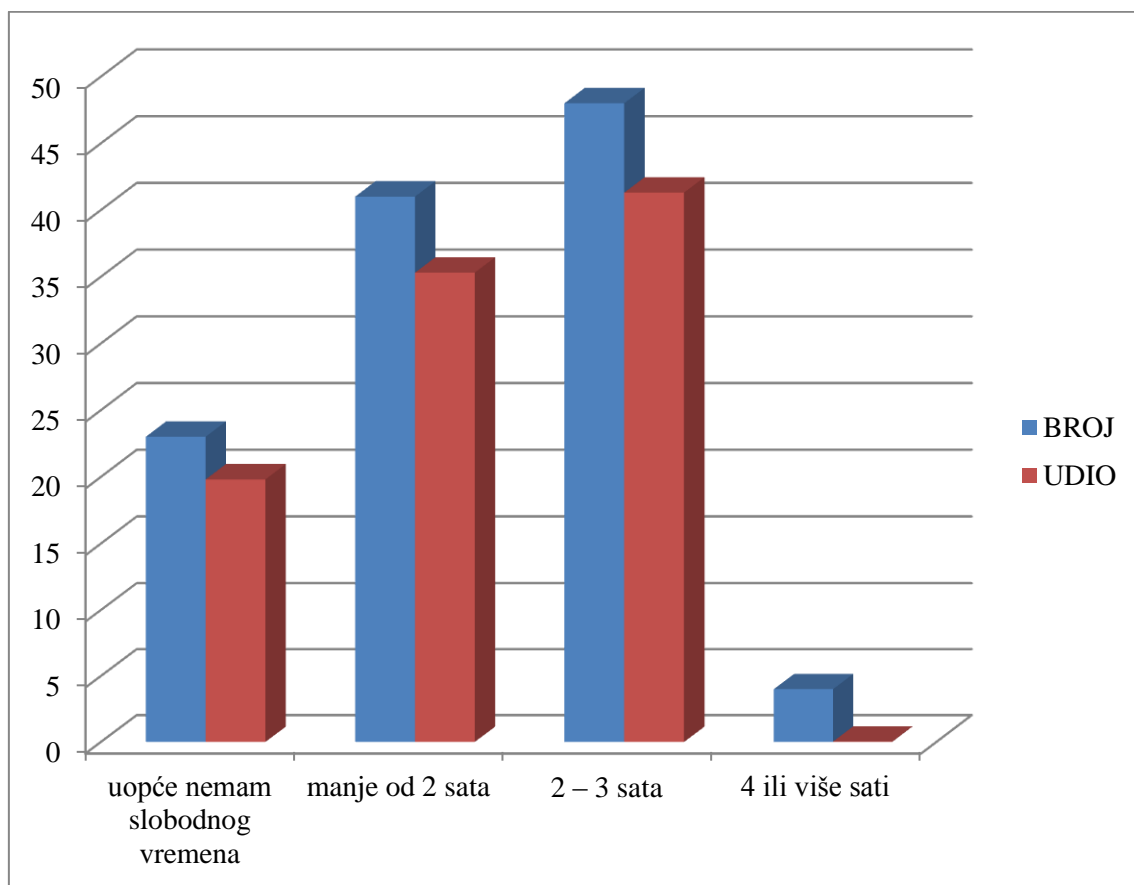
4.3.1. Količina i navike provođenja slobodnog vremena

Prva kategorija pitanja odnosila se na količinu i način provođenja slobodnog vremena te zadovoljstvo/nezadovoljstvo provođenjem vlastitog slobodnog vremena. Učenici su u prvom pitanju trebali procijeniti broj sati svog dnevnog slobodnog vremena. Vidljivo je da najveći broj srednjoškolaca (41.3%) ima slobodnog vremena 2 do 3 sata dnevno. Više od četvrtine učenika (35.3%) ima manje od 2 sata dnevno slobodnog vremena, dok dosta manji broj učenika (19.8%) tvrdi da uopće nema slobodnog vremena. Najmanji broj učenika (0.03%) odgovara da ima 4 ili više sati dnevno slobodnog vremena.

Podaci o dnevnoj količini slobodnog vremena srednjoškolaca prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. Prosjek dnevnog slobodnog vremena srednjoškolaca

PROSJEK DNEVNOG SLOBODNOG VREMENA	BROJ	UDIO
uopće nemam slobodnog vremena	23	19.8 %
manje od 2 sata	41	35.3 %
2 – 3 sata	48	41.3 %
4 ili više sati	4	0,03 %

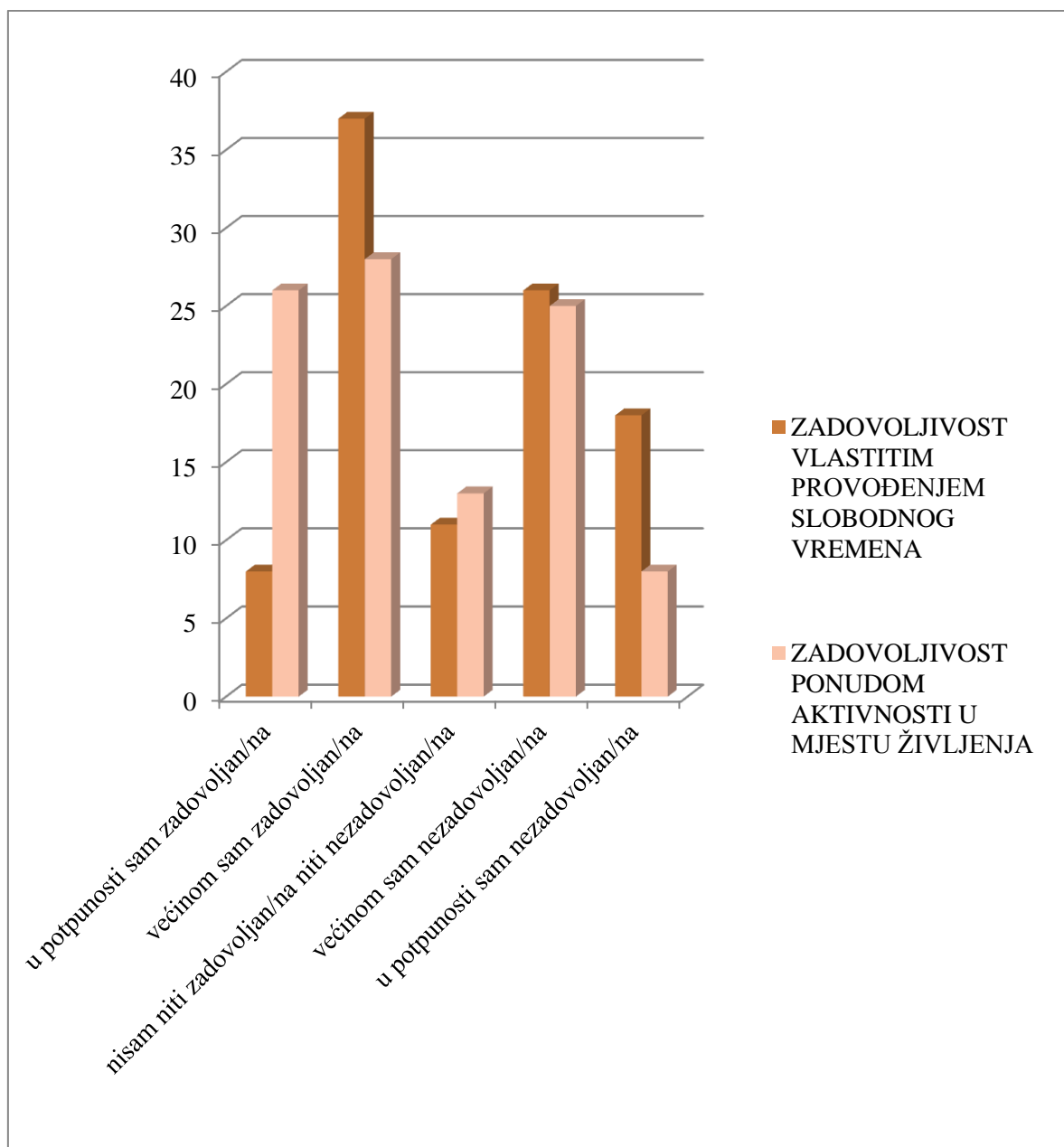
Slika 1. Grafički prikaz dnevnog slobodnog vremena srednjoškolaca

4.3.2. Zadovoljstvo kvalitetom provođenja slobodnog vremena i ponudom aktivnosti u mjestu življenja

Sljedeće pitanje odnosilo se na osobnu procjenu osjećaja zadovoljstva slobodnim vremenom (Slika 2). Zagrebački gimnazijalci su prema vlastitoj procjeni u najvećem postotku zadovoljni vlastitim provođenjem slobodnog vremena (37%) te ponudom aktivnosti u svom mjestu življenja (28%). Nadalje, slijede ispitanici koji su većinom nezadovoljni provođenjem vlastitog slobodnog vremena (26%) te ponudom aktivnosti u svom mjestu življenja (25%). Najmanje je onih ispitanika koji nisu niti zadovoljni niti nezadovoljni provođenjem vlastitog slobodnog vremena (11%) te ponudom aktivnosti u svom mjestu življenja (13%).

Tablica 6. Zadovoljstvo kvalitetom provođenja slobodnog vremena i ponudom aktivnosti u mjestu življenja

ZADOVOLJSTVO VLASTITIM PROVOĐENJEM SLOBODNOG VREMENA	UDIO	ZADOVOLJSTVO PONUDOM AKTIVNOSTI U MJESTU ŽIVLJENJA	UDIO
u potpunosti sam zadovoljan/na	8%	u potpunosti sam zadovoljan/na	26%
većinom sam zadovoljan/na	37%	većinom sam zadovoljan/na	28%
nisam niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na	11%	nisam niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na	13%
većinom sam nezadovoljan/na	26%	većinom sam nezadovoljan/na	25%
u potpunosti sam nezadovoljan/na	18%	u potpunosti sam nezadovoljan/na	8%

Slika 2. Grafički prikaz zadovoljstva kvalitetom provođenja slobodnog vremena i ponudom aktivnosti u mjestu življenja

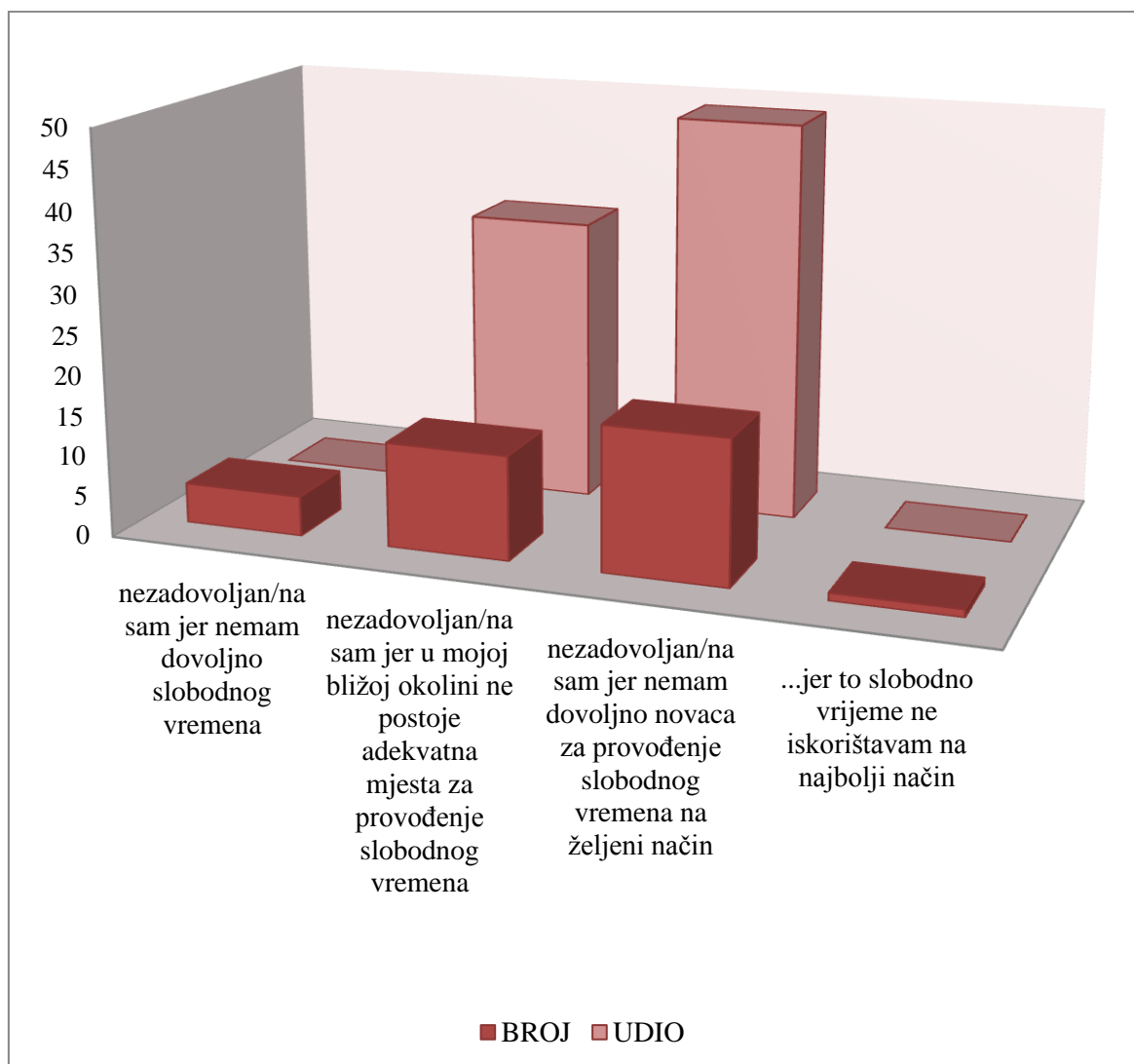
4.3.3. Razlozi nezadovoljstva vlastitim provođenjem slobodnog vremena

Sljedećim pitanjem pokušali su se utvrditi razlozi zbog kojih su učenici nezadovoljni vlastitim provođenjem slobodnog vremena i to kod onih ispitanika koji su u prethodnom pitanju odgovorili da nisu niti zadovoljni niti nezadovoljni, da su većinom nezadovoljni ili u potpunosti nezadovoljni. Ispitanici su, osim tri navedena razloga, bili u mogućnosti navesti svoj razlog i to je učinila jedna ispitanica. Najveći broj ispitanika nezadovoljan je jer nema dovoljno novaca za provođenje slobodnog vremena na željeni način (49%). Više od četvrtine ispitanika nezadovoljno je jer u njihovoj bližoj okolini ne postoje adekvatna mjesta za provođenje slobodnog vremena (35%). Nekolicina ih je nezadovoljna jer nema dovoljno slobodnog vremena (0.14%). Jedan ispitanik naveo je da svoje slobodno vrijeme ne iskorištava na najbolji mogući način.

Tablica 7. Razlozi nezadovoljstva vlastitim provođenjem slobodnog vremena

RAZLOZI NEZADOVOLJSTVA VLASTITIM PROVOĐENJEM SLOBODNOG VREMENA	BROJ	UDIO
nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno slobodnog vremena	5	0.14%
nezadovoljan/na sam jer u mojoj bližoj okolini ne postoje adekvatna mjesta za provođenje slobodnog vremena	13	35%
nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno novaca za provođenje slobodnog vremena na željeni način	18	49%
...jer slobodno vrijeme ne iskorištavam na najbolji način	1	0.02%

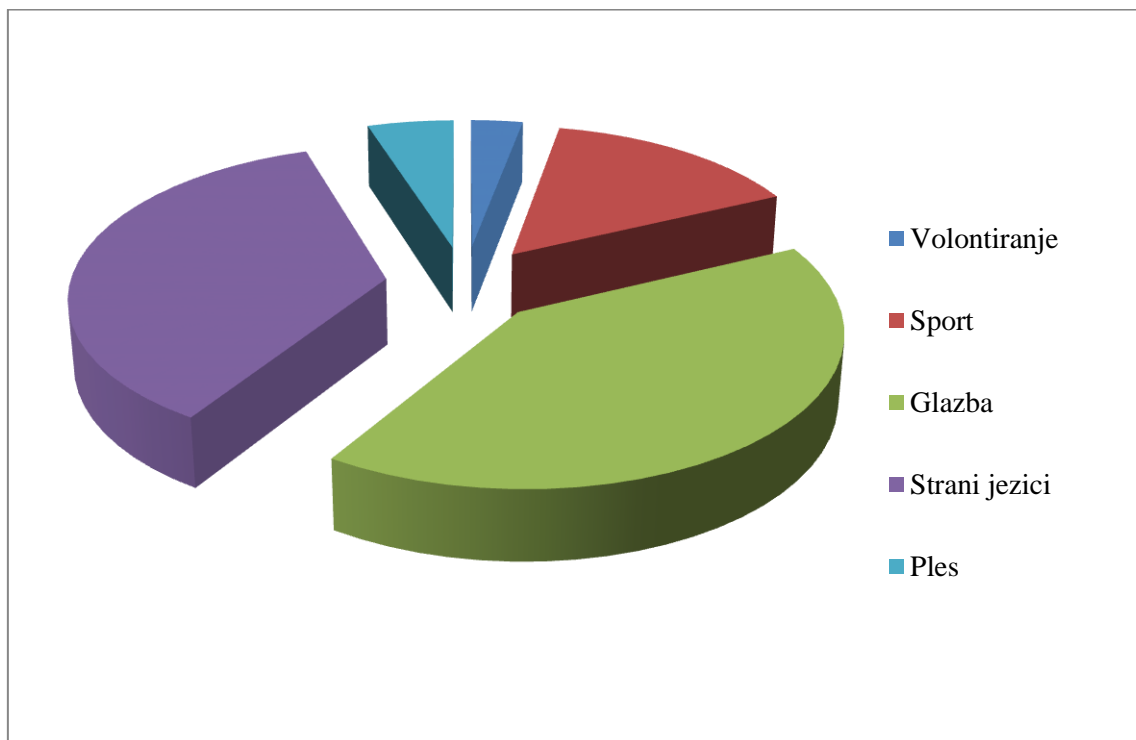
Slika 3. Grafički prikaz razloga nezadovoljnosti vlastitim provođenjem slobodnog vremena

4.3.4. Najučestalije izvanškolske aktivnosti

Tablica 8. prikazuje raspodjelu ispitanika s obzirom na uključenost u organizirane izvanškolske aktivnosti. Od dvanaest ponuđenih aktivnosti, ispitanici su zaokružili samo njih pet. Najveći broj učenika participira u glazbenim aktivnostima (41%). Potom slijedi učenje stranih jezika (36%), a treće mjesto zauzimaju sportske aktivnosti (15%). Mali dio ih se bavi plesom (5%), a najmanje je onih koji volontiraju (3%).

Tablica 8. Najučestalije izvanškolske aktivnosti

NAJUČESTALIJE IZVANŠKOLSKE AKTIVNOSTI	UDIO
Volontiranje	3%
Sport	15%
Glazba	41%
Strani jezici	36%
Ples	5%

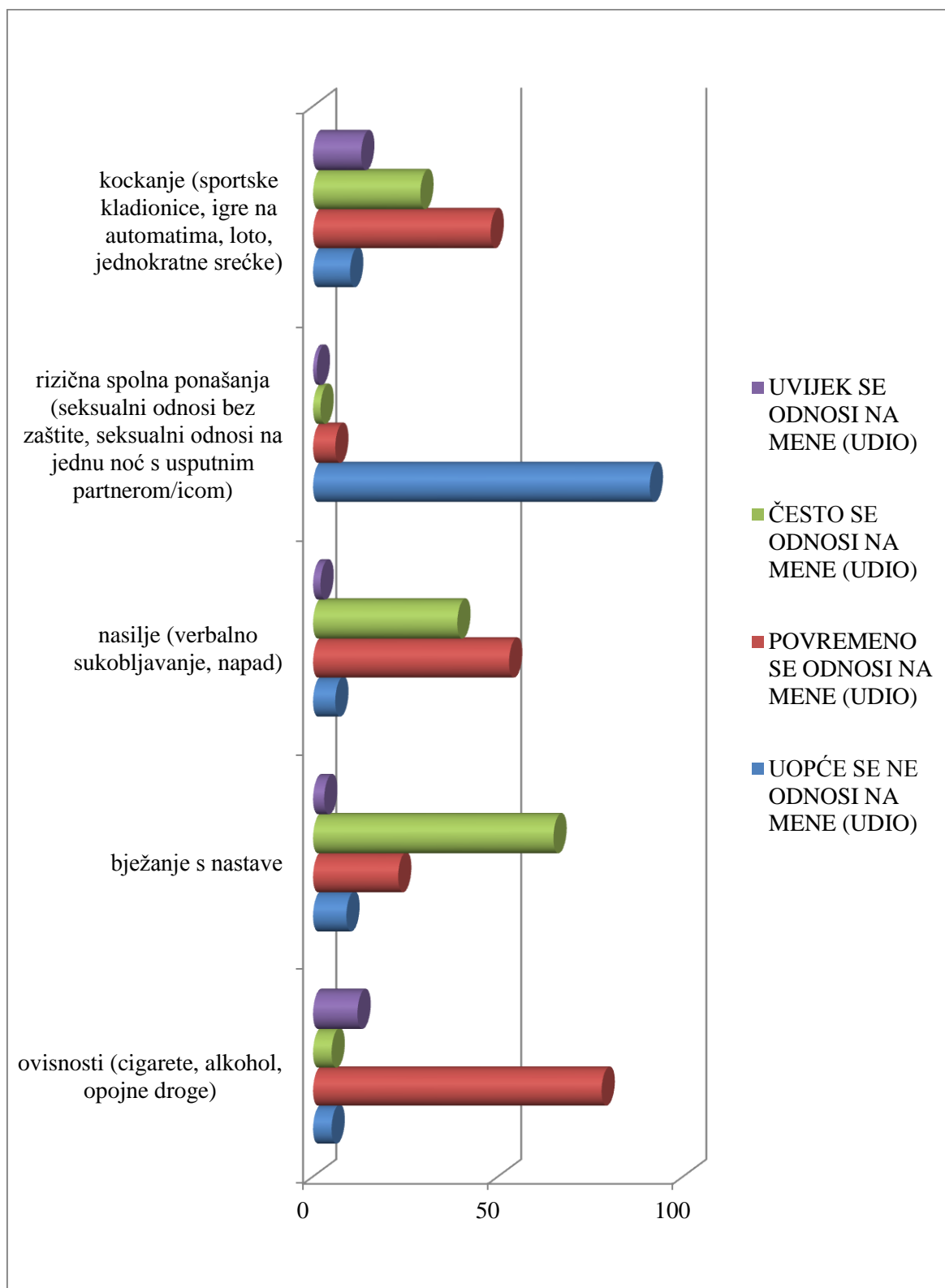
Slika 4. Grafički prikaz najučestalijih izvanškolskih aktivnosti

4.3.5. Uključenost u rizična ponašanja

Sljedećim pitanjem pokušali smo utvrditi uključenost u rizična ponašanja koja su podijeljena u nekoliko kategorija: 1) konzumiranje sredstava ovisnosti (cigarete, alkohol, droge, 2) bježanje s nastave, 3) nasilje, 4) rizična spolna ponašanja i 5) kockanje (klađenje). Učenicima su ponuđene tvrdnje koje se odnose na navedena rizična ponašanja, a oni su trebali zaokružiti broj koji najbolje opisuje njihovo ponašanje u svakodnevnom životu. Iz tablice je vidljivo da 78% učenika povremeno konzumira sredstva ovisnosti (cigarete, alkohol, drogu). Čak 65% učenika navodi da često bježe s nastave, dok je 53% učenika povremeno sklono nasilju. Što se tiče rizičnih spolnih ponašanja, na skoro sve ispitanike ova tvrdnja se uopće ne odnosi (91%). Kockanju je povremeno sklono 48% učenika.

Tablica 9. Tvrdnje koje najbolje opisuju ponašanja u svakodnevnom životu

PONAŠANJA	UOPĆE SE NE ODNOSI NA MENE (UDIO)	POVREMENO SE ODNOSI NA MENE (UDIO)	ČESTO SE ODNOSI NA MENE (UDIO)	UVIJEK SE ODNOSI NA MENE (UDIO)
ovisnosti (cigarete, alkohol, opojne droge)	5%	78%	5%	12%
bježanje s nastave	9%	23%	65%	3%
nasilje (verbalno sukobljavanje, napad)	6%	53%	39%	2%
rizična spolna ponašanja (seksualni odnosi bez zaštite, seksualni odnosi na jednu noć s usputnim partnerom/icom)	91%	6%	2%	1%
kockanje (sportske kladionice, igre na automatima, loto, srećke)	10%	48%	29%	13%

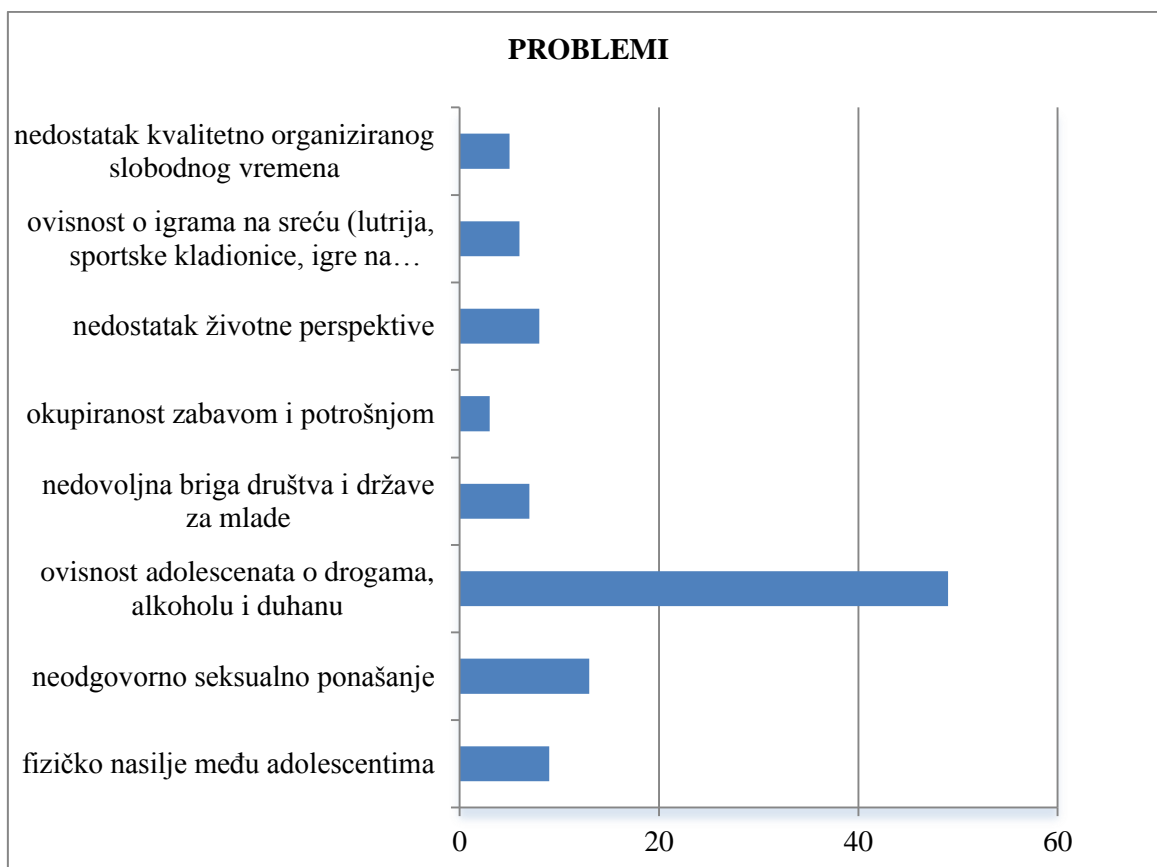
Slika 5. Grafički prikaz tvrdnji koje najbolje opisuju ponašanja u svakodnevnom životu

4.3.6. Problemi mladih i povodi rizičnom ponašanju adolescenata

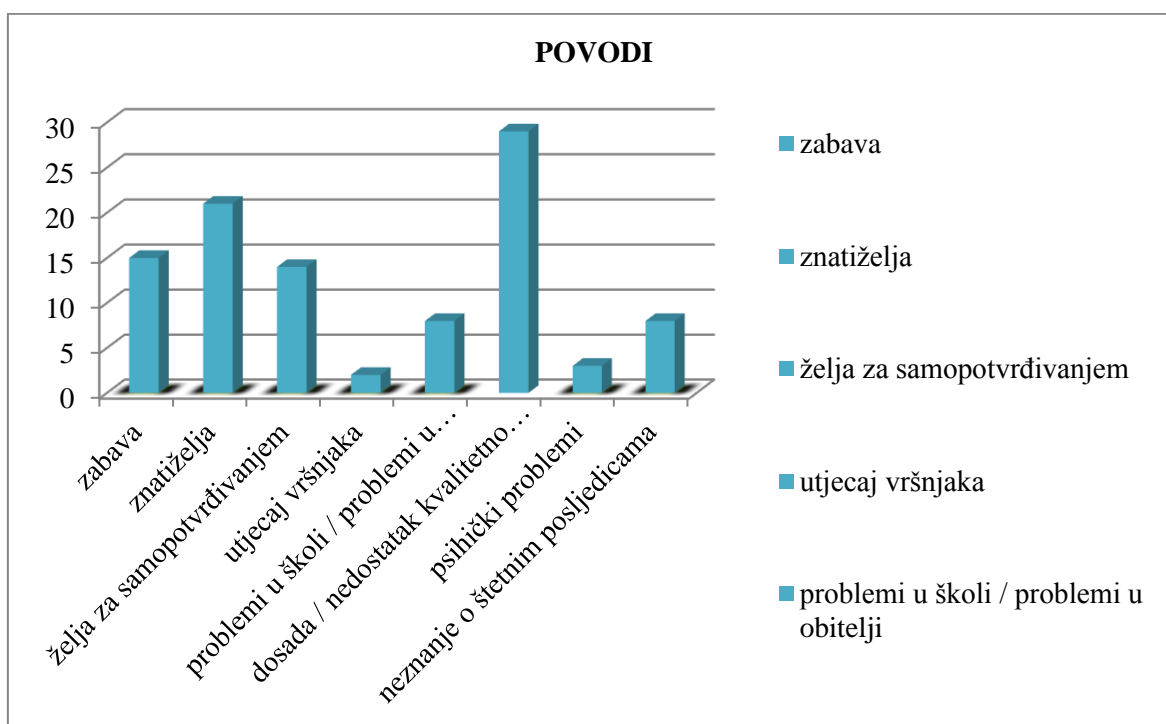
Učenike smo također pitali za mišljenje o problemima s kojima se mladi danas susreću, ali i o mogućim povodima rizičnih ponašanja. Skoro polovica učenika (49%) smatra da je najveći problem adolescenata ovisnost o drogama, alkoholu i duhanu. Slijede neodgovorno spolno ponašanje (13%), fizičko nasilje (9%), nedostatak životne perspektive (8%), nedovoljna briga društva i države za mlade (7%), ovisnost o igrama na sreću (6%), nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena (5%) i okupiranost zabavom i potrošnjom (3%). Nadalje, dosadu i nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena najveći broj mladih vidi kao glavni povod rizičnim ponašanjima. Znatiželja zauzima drugo mjesto (21%), a nakon nje slijede zabava (15%), želja za samopotvrđivanjem (14%), problemi u školi ili obitelji te neznanje o štetnim posljedicama (8%), psihički problemi (3%) i utjecaj vršnjaka (2%).

Tablica 10. Problemi mladih i povodi rizičnom ponašanju

PROBLEMI	UDIO	POVODI	UDIO
fizičko nasilje među adolescentima	9%	zabava	15%
neodgovorno seksualno ponašanje	13%	znatiželja	21%
ovisnost adolescenata o drogama, alkoholu i duhanu	49%	želja za samopotvrđivanjem	14%
nedovoljna briga društva i države za mlade	7%	utjecaj vršnjaka	2%
okupiranost zabavom i potrošnjom	3%	problemi u školi / problemi u obitelji	8%
nedostatak životne perspektive	8%	dosada / nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena	29%
ovisnost o igrama na sreću (lutrija, sportske kladionice, igre na automatima, jednokratne srećke, loto, itd.)	6%	psihički problemi	3%
nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena	5%	neznanje o štetnim posljedicama	8%

Slika 6. Grafički prikaz problema s kojima se adolescenti susreću

Slika 7. Grafički prikaz povoda rizičnom ponašanju adolescenata

4.3.7. Mišljenja i stavovi o slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima

4.3.7.1. Utjecaj slobodnog vremena na kvalitetu života adolescenata

U zadnjem dijelu upitnika ispitivali smo stavove učenika prema slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima. Tvrdnje smo rasporedili su tri kategorije. U prvoj kategoriji ponuđene su tvrdnje koje ispituju utjecaj slobodnog vremena na kvalitetu života adolescenata: 2) „Slobodno vrijeme utječe na kvalitetu iskustva i života adolescenata“⁸, i 4) „Slobodno, ali osmišljeno vrijeme čine život smislenim, raznovrsnim i kreativnim.“ S obje tvrdnje najveći broj ispitanika u potpunosti se složio (40 % i 87%). Najmanji broj ispitanika niti se slaže niti se ne slaže s navedenim tvrdnjama (28 % i 4%).

Detaljniji rezultati prikazani su u Tablici 11.

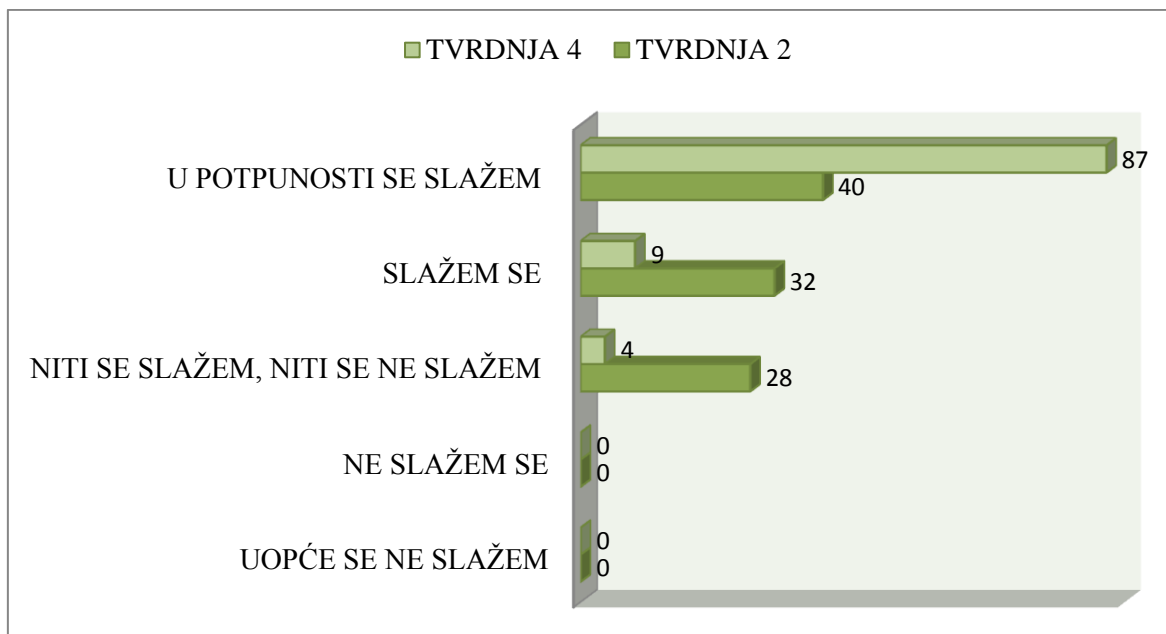
Tablica 11. Utjecaj slobodnog vremena na kvalitetu života adolescenata

TVRDNJA (REDNI BROJ)	UOPĆE SE NE SLAŽEM (UDIO)	NE SLAŽEM SE (UDIO)	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM (UDIO)	SLAŽEM SE (UDIO)	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM (UDIO)
2.	0%	0%	28%	32%	40%
4.	0%	0%	4%	9%	87%

---

⁸ Tvrdnje su označene brojevima prema kojima su raspoređene u anketnom upitniku.

Slika 8. Grafički prikaz utjecaja slobodnog vremena na kvalitetu života adolescenata

4.3.7.2. Utjecaj organiziranog/neorganiziranog slobodnog vremena na društveno prihvatljiva/rizična ponašanja

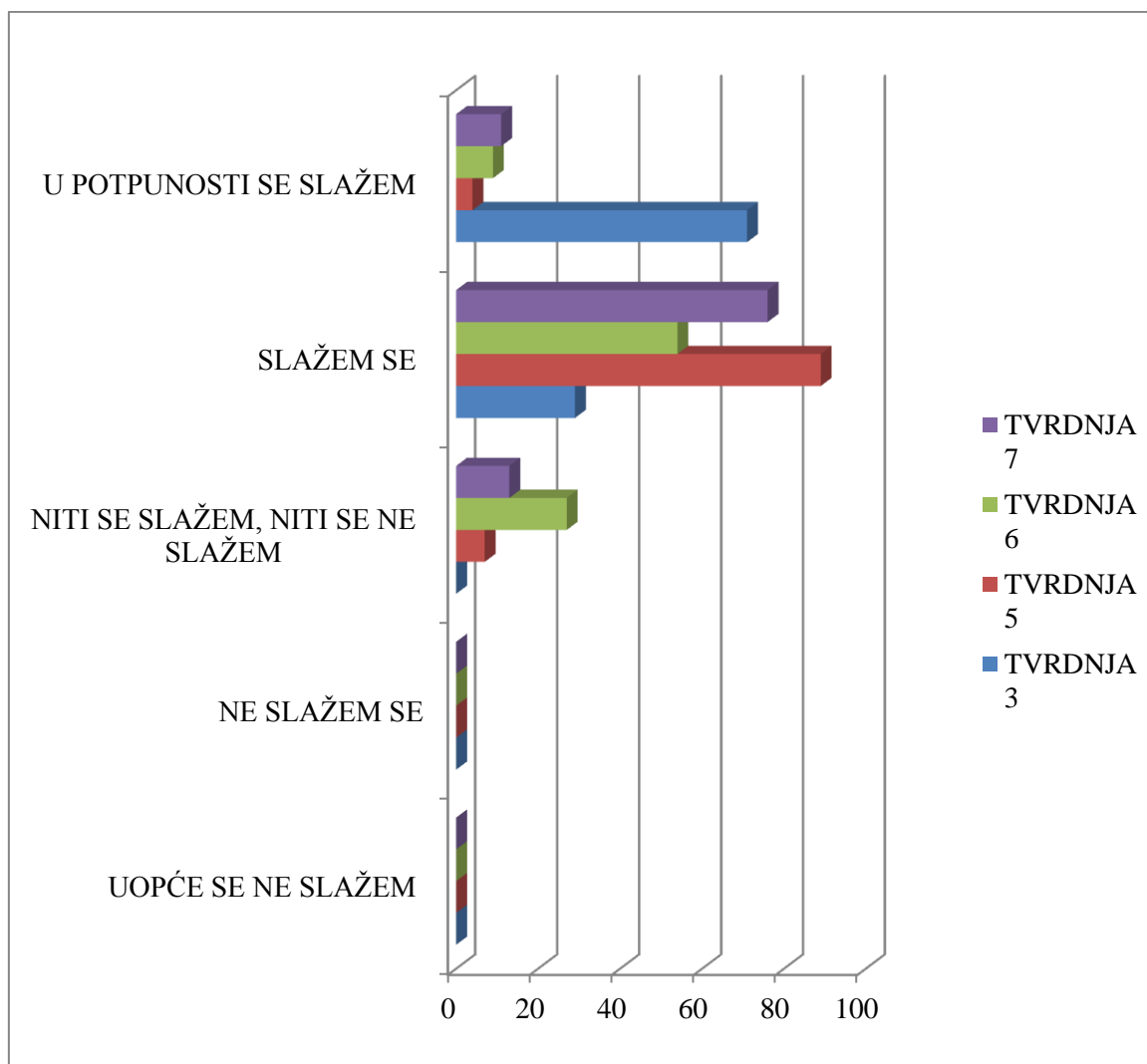
U sljedećoj kategoriji željeli smo ispitati mišljenje učenika o tome koliko organizirano/neorganizirano slobodno vrijeme može utjecati na pojavu društveno prihvatljivog/rizičnog ponašanja. Ponuđene su sljedeće tvrdnje: 3) „Ukoliko slobodno vrijeme nije dobro osmišljeno, ono može postati izvorom različitih nepoželjnih ponašanja i ovisnosti“, 5) „Organizirane aktivnosti slobodnog vremena (sportske aktivnosti, volontiranje, bavljenje umjetnošću i slično) pomažu u usvajanju pozitivnih oblika ponašanja“, 6) „Različiti oblici rizičnih ponašanja mogu ozbiljno narušiti normalan razvoj adolescenata“ i 7) „Dobro osmišljeno slobodno vrijeme utjecalo bi na smanjenje zanimanja za različita neprihvatljiva i po zdravlje rizična ponašanja“.

Tablica 12. pokazuje da se 71% srednjoškolaca u potpunosti slaže s tvrdnjom da slobodno vrijeme može postati izvorom različitih nepoželjnih ponašanja ukoliko nije dobro osmišljeno. Sa tvrdnjom da organizirane aktivnosti slobodnog vremena pomažu u usvajanju pozitivnih oblika ponašanja slaže se 89% učenika, a u potpunosti se složilo

samo njih 4%. S posljednje dvije tvrdnje (3 i 4) najveći broj učenika se složio (54% i 76 %), dok se najmanji broj u potpunosti složio (9% i 11%).

Tablica 12. Utjecaj organiziranog/neorganiziranog slobodnog vremena na društveno prihvatljiva/ rizična ponašanja

TVRDNJA (REDNI BROJ)	UOPĆE SE NE SLAŽEM (UDIO)	NE SLAŽEM SE (UDIO)	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM (UDIO)	SLAŽEM SE (UDIO)	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM (UDIO)
3.	0%	0%	0%	29%	71%
5.	0%	0%	7%	89%	4%
6.	0%	0%	27%	54%	9%
7.	0%	0%	13%	76%	11%

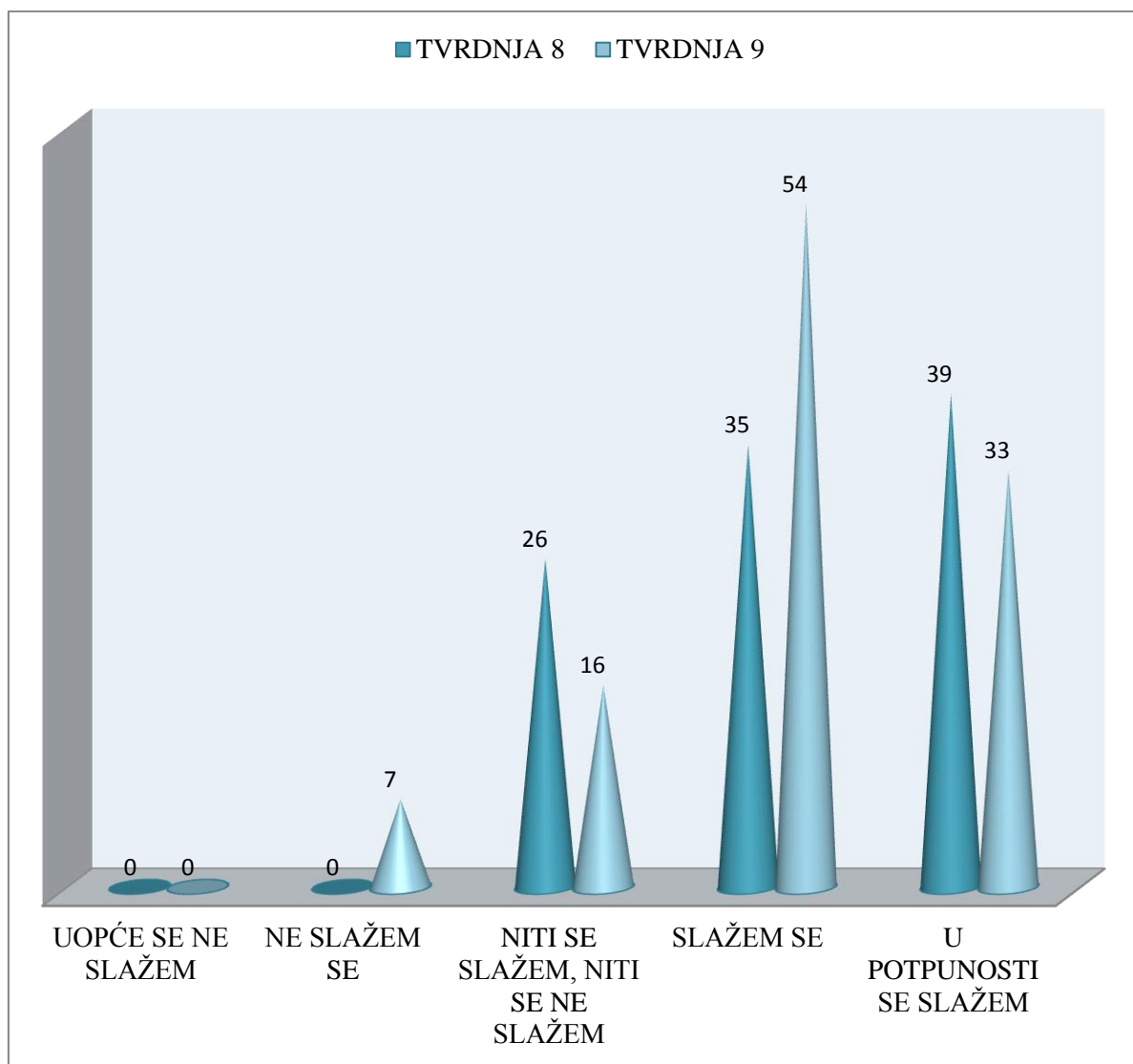
Slika 9. Grafički prikaz utjecaja organiziranog/neorganiziranog slobodnog vremena na društveno prihvatljiva/rizična ponašanja

4.2.7.3. Uloga škole u organiziranju slobodnog vremena

Treća kategorija obuhvaća dvije tvrdnje, a odnose se na ulogu škole u organiziranju slobodnog vremena : 8) „U školama se malo govori o kulturi provođenja slobodnog vremena“ i 9) „Škola može i mora doprinosti boljoj organizaciji i provođenju kvalitetnog i nerizičnog slobodnog vremena učenika.“ U Tablici 13. možemo vidjeti da se najveći broj učenika u potpunosti složio s tvrdnjom da se u školama malo govori o kulturi provođenja slobodnog vremena (39%), dok se više od četvrtine učenika niti slaže niti ne slaže (26%) s ovom tvrdnjom. S činjenicom da škola može i mora pridonositi boljoj organizaciji slobodnog vremena učenika slaže se 54% učenika.

Tablica 13. Uloga škole u organiziranju slobodnog vremena

TVRDNJA (REDNI BROJ)	UOPĆE SE NE SLAŽEM (UDIO)	NE SLAŽEM SE (UDIO)	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM (UDIO)	SLAŽEM SE (UDIO)	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM (UDIO)
8.	0%	0%	26%	35%	39%
9.	0%	7%	16%	54%	33%

Slika 10. Grafički prikaz uloge škole u organiziranju slobodnog vremena

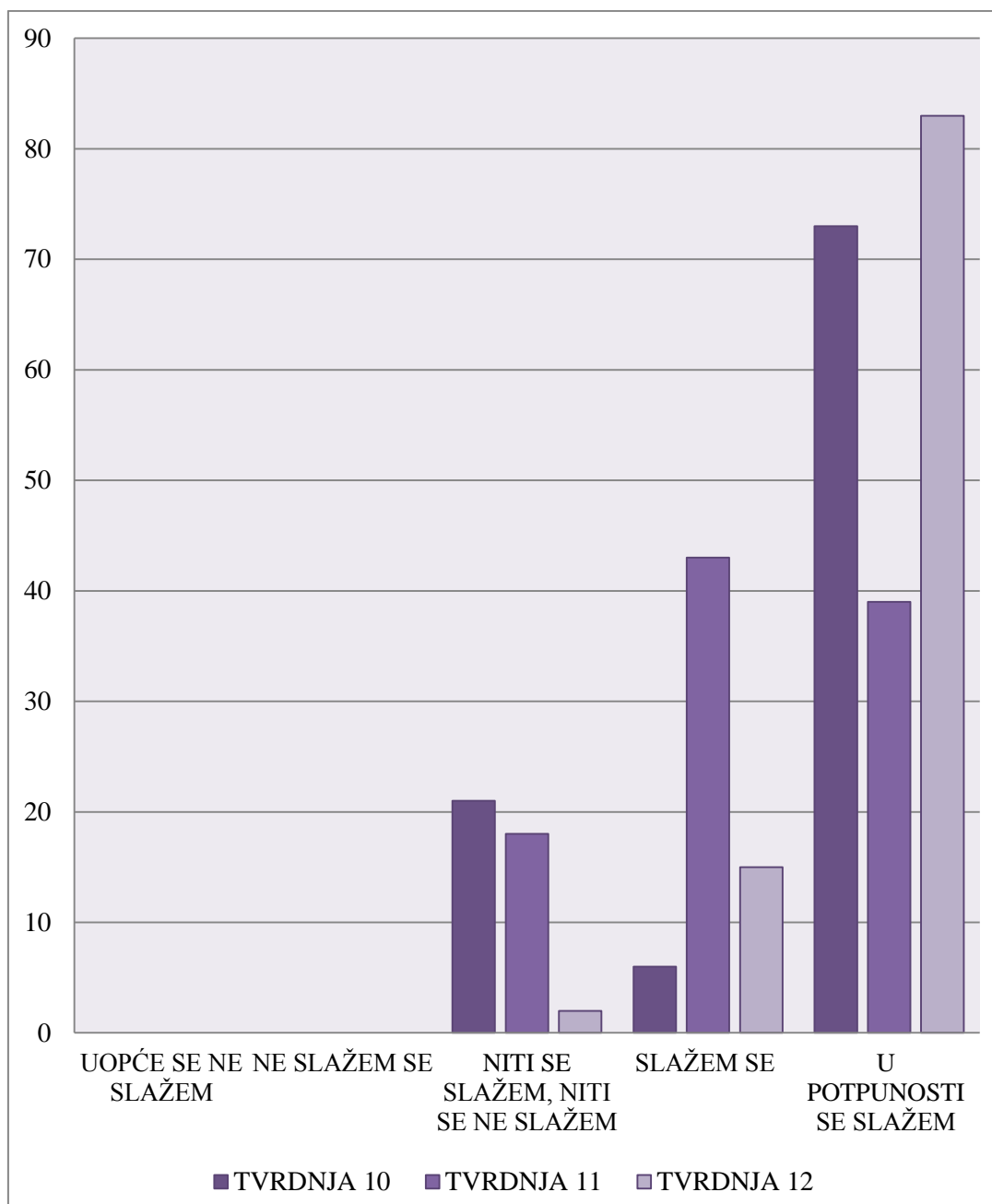
4.3.7.4. Potreba za odgojem adolescenata o slobodnom vremenu

Zadnja kategorija obuhvaćala je tvrdnje koje se odnose na potrebu za odgojem o slobodnom vremenu: 10) „Većina adolescenata nema dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno organiziranje slobodnog vremena“, 11) „Adolescence je potrebno obrazovati za kvalitetno provođenje slobodnog vremena kako bi se spriječila nepoželjna ponašanja“ i 12) „Mladima treba pomoći u pozitivnom ispunjavanju slobodnog vremena“.

Najveći broj srednjoškolaca u potpunosti se složio s tim da adolescenti nemaju dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno organiziranje slobodnog vremena (73%), kao i sa tvrdnjom da mladima treba pomoći u pozitivnom ispunjavanju slobodnog vremena (83%). Učenici se slažu i sa tvrdnjom da je važno obrazovati mlade za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena kako bi se spriječila nepoželjna ponašanja (43%).

Tablica 14. Potreba za odgojem adolescenata o slobodnom vremenu

TVRDNJA (REDNI BROJ)	UOPĆE SE NE SLAŽEM (UDIO)	NE SLAŽEM SE (UDIO)	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM (UDIO)	SLAŽEM SE (UDIO)	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM (UDIO)
10.	0%	0%	21%	6%	73%
11.	0%	0%	18%	43%	39%
12.	0%	0%	2%	15%	83%

Slika 11. Grafički prikaz potrebe za odgojem adolescenata o slobodnom vremenu

5. RASPRAVA

U ovom se radu pokušala ispitati važnost bavljenja organiziranim aktivnostima slobodnog vremena u funkciji prevencije rizičnih i društveno nepoželjnih ponašanja srednjoškolaca. U teorijskom dijelu objašnjeni su glavni pojmovi slobodnog vremena i rizičnih ponašanja, a u drugom dijelu prezentirano je istraživanje provedeno među srednjoškolcima X. i XI. gimnazije u Zagrebu.

Rezultati istraživanja su pokazali kako najveći dio zagrebačkih srednjoškolaca (41,3%) prema vlastitoj procjeni raspolaže s 2 do 3 sata slobodnog vremena dnevno. Rezultati Mlinarević (2007), koja je između ostalog ispitivala i raspoloživu dnevnu količinu slobodnog vremena srednjoškolaca u Slavoniji i Baranji, istovjetni su našem istraživanju. Gimnazijalci također izjavljuju da dnevno imaju 2 do 3 sata slobodnog vremena. Budući da su u ovom istraživanju ispitivani i učenici strukovnih i obrtničkih škola koji imaju više slobodnog vremena, razlozi se dovode u vezu s vrstom škole koju učenici pohađaju. Prema tome, razlozi zbog kojih učenici imaju 2 do 3 sata dnevno slobodnog vremena mogu se tražiti u dnevnom opterećenju školskim obvezama i odnosu učenika prema tim obvezama. U prilog tome ide i Babićevo (2003) istraživanje u kojem najveći broj srednjoškolaca navodi školske obveze kao glavni razlog nedovoljnog slobodnog vremena.

Analiza podataka pokazala je da su učenici većinom zadovoljni vlastitim provođenjem slobodnog vremena (37%) kao i ponudom aktivnosti u svom mjestu življenja (28%). Provođeci istraživanje o potrebama mladih, polaznici Studija o mladima za mlade došli su do sličnih rezultata. U navedenom istraživanju većina mladih (39%) također je izrazila zadovoljstvo provođenjem slobodnog vremena. S druge strane, podatak koji je u našem istraživanju zasigurno začuđujuć je taj da je značajan broj učenika (25%) nezadovoljan ponudom aktivnosti u mjestu življenja. Potrebno jer napomenuti da je istraživanje provedeno u Zagrebu koji nudi brojne mogućnosti za aktivno i organizirano provođenje slobodnog vremena. Iako grad nudi raznolike ponude za razonodu, zabavu i razvoj ličnosti, činjenica je da se oni ne koriste u dovoljnoj mjeri pa je vjerojatno to jedan od razloga nezadovoljstva ponudom aktivnosti. Oni učenici koji su nezadovoljni vlastitim provođenjem slobodnog vremena većinom izjavljuju da je razlog njihova

nezadovoljstva nedostatak novca (49%). Iz ovih se odgovora može vidjeti da su novčana sredstva važan faktor u provođenju slobodnog vremena po izboru. Budući da su učenici materijalno ovisni o roditeljima i nemaju mnogo novca za različite sadržaje otežano im je sudjelovanje u raznim sadržajima slobodnog vremena. Ekonomska kriza koja već duže vrijeme vlada u Republici Hrvatskoj pogodila je i roditelje koji ne mogu financijski pratiti djetetove interese i potrebe.

Na osnovi uzorka, analize rezultata pokazale su da učenici oba spola pokazuju manju sklonost rizičnim ponašanjima od učenika koji ne sudjeluju u njima. S obzirom na sve navedeno, ne postoji razlog za odbacivanje prve hipoteze kojom smo pretpostavili da učenici oba spola koji sudjeluju u organiziranim slobodnim aktivnostima pokazuju manju sklonost rizičnim ponašanjima od učenika koji ne sudjeluju u njima.

Drugom hipotezom pretpostavljeno je kako je sklonost rizičnim ponašanjima povezana s dobi učenika. Učenici u dobi 17 – 18 godina u postotku od 89% manje su skloniji rizičnim ponašanjima nego oni u dobi 15 – 16 godina, čime zaključujemo da je i druga hipoteza potvrđena. U sljedećoj hipotezi pretpostavili smo da postoji povezanost između školskog uspjeha i uključenosti u organizirane slobodne aktivnosti. Međutim, na osnovi uzorka ovu hipotezu smo morali odbaciti. Pokazalo se da su učenici s nižim prosjekom ocjena (vrlo dobar i dobar) više uključeni u organizirane slobodne aktivnosti za razliku od učenika s odličnim uspjehom. Učenici s nižim prosjekom ocjena prednjače u uključenosti u organizirane slobodne aktivnosti s postotkom od 78% nad učenicima s odličnim školskim uspjehom.

Što se tiče organiziranih slobodnih aktivnosti u koje su učenici uključeni to su najčešće glazbene aktivnosti, učenje stranih jezika, sportske aktivnosti, ples i volontiranje. Budući da navedene slobodne aktivnosti spadaju u kulturne, obrazovne i društvene sadržaje, možemo zaključiti da je među ispitanim srednjoškolcima najzastupljeniji kulturni obrazac provođenja slobodnog vremena. Ovakve slobodne aktivnosti u koje su mladi uključeni najčešće su organizirane od strane različitih lokalnih kulturno – umjetničkih društava, sportskih i plesnih klubova, škola stranih jezika i udruga. Valjan-Vukić (2016; prema Ilišin i sur., 2001) također navodi izvanškolske aktivnosti u kojima su mladi najčešće angažirani: sportske aktivnosti (47%), učenje stranog jezika (19%), glazbene aktivnosti (16%), literarne ili dramske aktivnosti (5%), te ostale aktivnosti

(26%), što potvrđuje sličnost s rezultatima našeg istraživanja. Naime, nitko od učenika nije odgovorio da se bavi angažmanom u župi, edukacijom, političkim aktivnostima, likovnom, filmskom i kazališnom umjetnošću te ljudskim pravima koje su također bile ponuđene u ovom pitanju. Ilišin i sur. (2013) navode slične rezultate istraživanja koje su proveli IDIZ i Zaklada Friedrich Ebert, a kažu da su sudjelovanje u građanskim akcijama/inicijativama i bavljenje politikom najmanje moderne pojave među mladima. Nedovoljna informiranost učenika o mogućnostima provođenja slobodnog vremena ili pak nemotiviranost mogu utjecati na rijetku uključenost u ovakve organizirane slobodne aktivnosti.

Nadalje, analizom podataka se utvrdilo kako učenici smatraju da je najveći problem njihove populacije ovisnost o cigaretama, alkoholu i drogama. U brojnim istraživanjima potvrđeno je kako su ovakva rizična ponašanja sve prisutnija u adolescentskoj dobi pa stoga ovakvo mišljenje učenika nije neopravdano. Dosadu i nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena većina mladih smatra glavnim razlogom pribjegavanju rizičnim oblicima ponašanja. Prema Previšiću (2000), ovo ukazuje na mogućnost „zlorabe slobodnog vremena“ koji može postati prostor otvoren za brojna društveno neprihvatljiva ponašanja.

Što se tiče sklonosti rizičnim ponašanjima zabrinjavajući je podatak što 12% učenika izjavljuje da uvijek eksperimentira s ovisnostima, dok to povremeno radi 78% učenika. Ova velika brojka predstavlja alarmantan podatak budući da povremena sklonost eksperimentiranju s ovisnostima može razviti naviku koja s vremenom prerasta u ovisnost. Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima (ESPAD)⁹ pokazuje da hrvatski učenici puše više od svojih europskih vršnjaka, dok se prema konzumaciji ilegalnih droga Hrvatska nalazi iznad ESPAD prosjeka.

Danas se sve više govori o kockanju kao „novom“ obliku ovisnosti među mladima pa smo u ovom istraživanju odlučili dati mjesto i ovom području rizičnog ponašanja. Prema analizama rezultata u aktivnosti kockanja uvijek je uključeno 13% učenika, a 29% mladih često kocka. Među hrvatskim srednjoškolcima utvrđeno je da grupu

---

⁹ Pejnović Franelić, I. et al. (2016.) *Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima*. URL: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf (7.8.2017.)

učenika s izraženim problemima čine upravo oni koji se redovito klade, te da je kockanje povezano i s manifestiranjem drugih rizičnih ponašanja (Dodig, 2013; Ricijaš, Dodig, Hundrić i Kranželić, 2015; prema Dodig, Hundrić, Huić, Kranželić, 2016). Međutim, učenici su često skloni i bježanju s nastave (65%). Nastava je učenicima sve manje zanimljiva pa svoje nezadovoljstvo pokazuju i na ovaj način (Zrilić, 2007). Bježanje s nastave povezano je s konzumacijom alkoholnih pića i opojnih droga te delinkvencijom (Teasley, 2004; prema Zrilić, 2007). Nasilnom ponašanju često je sklono 39% učenika što je također zabrinjavajuć podatak s obzirom da bullying postaje opasniji ako se nastavi i tijekom kasnijeg odrastanja.

Kao i brojna druga istraživanja (Đuranović, 2012; Zrilić, 2007; Ricijaš, Krajcer, Bouillet, 2010; Sakoman, Kuzman, Šakić, 1997; Marušić, 2009; Dodig i Ricijaš, 2011) ovo istraživanje također potvrđuje da se mladi često uključuju u rizična i društveno neprihvatljiva ponašanja. Stevens i Griffin (2001) navode da mladi u većini slučajeva iskazuju nekoliko rizičnih ponašanja istovremeno. Najčešće su skloni konzumiranju alkohola i zlouporabi droga ili rizičnim spolnim ponašanjima i fizičkom nasilju. Čini se da ulazak u jedno rizično ponašanje za sobom u većini slučajeva povlači i druga za život pogubna ponašanja.

Ispitujući stavove zagrebačkih srednjoškolaca o slobodnom vremenu i rizičnim ponašanjima možemo vidjeti kako se velik broj složio s tim da slobodno vrijeme čini život raznovrsnijim i kreativnijim te možemo zaključiti kako mladi shvaćaju važnost i doprinos organiziranog i pozitivno usmjerenog slobodnog vremena. Velik postotak učenika (71%) također se u potpunosti slaže s tim da slobodno vrijeme može postati izvorom različitih nepoželjnih ponašanja ukoliko nije dobro osmišljeno, ali su se također složili da organizirane aktivnosti slobodnog vremena pomažu u usvajanju pozitivnih oblika ponašanja (89%). Previšić (2000) tvrdi da zbog utjecaja vanjskih manipulatora mladi ponekad ne raspolažu svojim slobodnim vremenom, osim u slučajevima rizičnih i delikventnih ponašanja u njemu. To se najčešće vidi u nedostatku organiziranog slobodnog vremena u kojem im se izbor nameće umjesto da se polazi od njihovih interesa, potreba i želja.

Čak 39% srednjoškolaca u potpunosti se slaže s tvrdnjom da se u školi malo govori o kulturi provođenja slobodnog vremena. Rezultati istraživanja Pehar – Zvačko (2003) u

Bosni i Hercegovini podudaraju se s našim istraživanjem, a isto tako pokazuju da učenici misle kako se škola nedovoljno bavi pitanjem kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Učenike smo pitali i za mišljenje o ulozi škole u organizaciji slobodnog vremena. Više od polovice učenika (54%) misli da škola može i mora pridonositi boljoj organizaciji slobodnog vremena učenika. Rezultati ovog istraživanja pokazuju nam da većina mladih nema povjerenja u školu kao odgojnu instituciju koja pomaže i daje potporu učenicima za samostalno i kvalitetno organiziranje vlastitog slobodnog vremena. Isto tako, mladi pridaju veliku važnost školi koja u budućnosti treba voditi više računa o provođenju slobodnog vremena svojih učenika. Hrvatić (1999) govori da škola koja je još uvijek tradicionalna i usmjerena na „didaktički pozitivizam“ ne priprema učenike za život i odgovorno korištenje slobodnog vremena. Preopterećena ocjenjivanjem, provjeravanjem, planom i programom ona ne može uvijek zadovoljiti učenikovu prirodnu potrebu za igrom, odmorom i razonodom. Upravo zbog toga, učenici žele svoje slobodno vrijeme provoditi na drugačiji način, koji ponekad može biti neproduktivan. Zato se odgojne djelatnosti ne smiju svesti samo na institucionalni nastavni rad – smatra Previšić (1987) – jer se to protivi čovjekovoj prirodi i egzistenciji. Stoga se drži neophodnim organizirati školski rad na način da zadovolji potrebe mladog čovjeka. Budući da je adolescencija razdoblje života u kojem se stječu znanja i sposobnosti za provođenje slobodnog vremena, pred školom stoji odgovoran zadatak te se nadamo kako će rezultati ovog istraživanja potaknuti odgojno – obrazovne djelatnike na promjene.

Većina učenika u ovom istraživanju navela je da nemaju dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno organiziranje slobodnog vremena (73%) te da mladima treba pomoći u pozitivnom ispunjavanju slobodnog vremena (83%). Da je potrebno obrazovati za kvalitetno provođenje slobodnog vremena kako bi se spriječila nepoželjna ponašanja smatra 39% srednjoškolaca. Sudeći po rezultatima, škola je očigledno zapostavila svoju odgojnu ulogu koja se najviše očituje u nepostojanju odgoja za i u slobodno vrijeme (Mlinarević i Gajger, 2010). Naši rezultati potvrđuju da mladi nemaju dovoljno znanja ni mogućnosti za organizirano i strukturirano provođenje slobodnog vremena čime njihov razvoj postaje potencijalno ugrožen negativnim utjecajima iz okoline. Budući da je odgoj proces namjernog vođenja individue u kojem je potrebna podrška odraslih, učenika ne možemo prepustiti samostalnom snalaženju u slobodnom

vremenu, već ga je potrebno umjeravati stvarajući poticajne uvjete za cjeloviti razvoj njegove ličnosti.

Dosadašnja istraživanja o slobodnom vremenu mladih nisu se dovoljno bavila ovim pitanjima pa smatramo da je ovim istraživanjem učinjen korak naprijed. Smatrajući slobodno vrijeme prostorom u kojem mlada osoba treba voditi produktivan život, odgoj za i u slobodno vrijeme je neophodan. Njega držimo pokretačem promjena koji ne poučava, već savjetuje, vodi, usmjerava, budi radoznalost i osigurava smisao života.

ZAKLJUČAK

Slobodno je vrijeme danas veoma kompleksna društvena pojava koja je postala važan čimbenik odgoja i obrazovanja. Problem slobodnog vremena najizraženiji je kada se govori o adolescentima budući da pod utjecajem brojnih ponuda često ne uspijevaju upravljati svojim slobodnim vremenom, osim u slučajevima rizičnih ponašanja u njemu. Neorganizirano slobodno vrijeme koje se provodi pasivno i nesadržajno podrazumijeva negativnu dokolicu koja je često neprimjerena u pogledu odgojnih vrijednosti te pogoduje razvoju poremećaja u ponašanju. Kod slobodnih aktivnosti najvažnije je upravo njihovo pozitivno usmjerenje koje se postiže pedagoški vrijednim i artikuliranim sadržajima u kojima mladi razvijaju osobne potencijale i osjećaj vlastite vrijednosti.

U slobodnom vremenu također se razvijaju vrijednosti i norme socijalno poželjnog ponašanja. Stvaranje navike ispravnog korištenja slobodnoga vremena osnovna je odgojna uloga. Mlade treba osposobljavati za samostalno i kulturno provođenje slobodnog vremena, a to se može postići samo odgojem. Upravo je i smisao odgoja u slobodnom vremenu osnaživanje adolescenata, odnosno razvijanje i prihvatanje pozitivnih modela ponašanja koja im pomažu da se odupru brojnim rizicima kojima su izloženi u ovom kritičnom razdoblju odrastanja. Škola pruža mogućnost odgojnog djelovanja u slobodnom vremenu upravo u izvannastavnim aktivnostima. Kroz izvannastavne aktivnosti promiče se kvalitetno provođenje slobodnog vremena u kojem učenici stvaraju, napreduju, otkrivaju svoje prednosti i doživljavaju uspjeh.

Cilj ovog rada bio je ispitati važnost bavljenja organiziranim aktivnostima slobodnog vremena s ciljem preveniranja rizičnih oblika ponašanja adolescenata. Dobiveni rezultati potvrdili su da je uključenost u organizirane slobodne aktivnosti povezana s manjom pojavom rizičnih ponašanja. Stoga se uloga i značaj slobodnog vremena u suzbijanju problematičnih ponašanja nikako ne mogu ignorirati. Uzevši u obzir rezultate prikazane u ovom istraživanju, slobodno vrijeme možemo promatrati kao jedan od zaštitnih faktora u razvoju rizičnih ponašanja koji potiskuje negativne, a pojačava pozitivne utjecaje. S obzirom na sve navedeno, može se zaključiti da istraživanje preventivne uloge slobodnog vremena nudi dovoljno prostora za daljnja proučavanja.

SAŽETAK

Slobodno vrijeme mladih kao aktualan i važan društveni fenomen zasigurno postaje jedno od najvažnijih pedagoških pitanja suvremenog odgoja i obrazovanja. Pružajući mogućnosti za osobni rast i razvoj, slobodno vrijeme istodobno može postati izvorom brojnih rizičnih oblika ponašanja. Iako su se brojni autori u svojim istraživanjima bavili slobodnim vremenom adolescenata, brojne dileme i dalje ostaju nerazriješene.

Ovim istraživanjem željela se ispitati važnost bavljenja organiziranim slobodnim aktivnostima u funkciji prevencije rizičnih i društveno nepoželjnih ponašanja adolescenata. Nastojala se utvrditi i sklonost rizičnim ponašanjima s obzirom na individualne karakteristike učenika kao što su dob i školski uspjeh. U istraživanju koje je provedeno tijekom lipnja 2017. godine ukupno je sudjelovalo 116 učenika dviju zagrebačkih gimnazija. Dobiveni rezultati potvrdili su kako je uključenost u organizirane slobodne aktivnosti povezana s manjim očitovanjem društveno nepoželjnih i rizičnih ponašanja srednjoškolaca. Isto tako, pokazalo se kako su stariji učenici manje skloni oblicima rizičnih ponašanja od mlađih učenika, dok su vrlo dobri i dobri učenici više uključeni u organizirane slobodne aktivnosti za razliku od odličnih učenika. Rezultati prikazani u ovom istraživanju potvrđuju zaštitnu ulogu organiziranog slobodnog vremena kao važnog čimbenika u prevenciji rizičnih ponašanja.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, rizična ponašanja, organizirane slobodne aktivnosti, adolescenti, odgoj za slobodno vrijeme

SUMMARY

The leisure time of youth as a current and important social phenomenon certainly becomes one of the most important pedagogical issues of modern education. On the one hand, leisure time can provide opportunities for personal growth and development, and on the other hand it can also become the source of many risky behaviors. There are many researches related to this topic – adolescents' free time, but many dilemmas still remain unsolved.

The intention of this paper was to examine the importance of organized free activities in the function of preventing adverse and socially undesirable adolescents behaviors. An attempt was also made to determine the tendency of risky behavior connected to individual characteristics of students, such as age and school success. In this research conducted in June 2017, participated 116 students from two Zagreb high schools. The obtained results confirmed that involvement in organized free activities is associated with a lesser manifestation of socially undesirable and risky behavior among high school students. Similarly, older students tend to be less prone to forms of risky behavior than younger students, while very good and good students are more included in organized free activities than excellent students. The results presented in this research confirm the protective role of organized leisure time as an important factor in the prevention of risky behaviors.

Key words: leisure time, risky behaviors, organized leisure activities, adolescents, leisure time education

LITERATURA

1. Ajduković, M., Ručević, S. i Šincek, D. (2008), Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju. *Dijete i društvo*, 10 (1-2), 27-47.
2. Babić, D. (2003), Slobodno vrijeme mladih stanovnika otočnih lokalnih zajednica – primjer zadarskih otoka (Iž, Dugi otok, Ugljan). *Migracijske i etničke teme*, 19 (4), 391-411. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/7849> (30.6.2017.)
3. Bašić, D. et al. (2013), *Znam, razmišljam, sudjelujem* (6. bilten Studija o mladima za mlade). Zagreb: Mreža mladih Hrvatske. Dostupno na: [www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmišljam_i_sudjelujem_web_novo\(1\).pdf](http://www.mmh.hr/files/ckfinder/files/Znam_razmišljam_i_sudjelujem_web_novo(1).pdf) (5.8.2017.)
4. Berk, L., E. (2008), *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. 3. izd. Zagreb: Naklada Slap.
5. Božović, R. (1975), *Iskušenja slobodnog vremena*. Beograd: Predsedništvo Konferencije Saveza socijalističke omladine Jugoslavije.
6. Brbora, I. *I pušenje ubija mlade*. Dostupno na: http://www.zzjzdnz.hr/hr/zdravlje/pusenje-i-zdravlje/268-ch-0?&l_over=1 (3.7.2017.)
7. Brlas, S. (2010), *Važno je ne započeti: neki temeljni pojmovi psihologije ovisnosti*. Virovitica: Zavod za javno zdravstvo Sveti Rok Virovitičko-podravске županije.
8. Dobravc-Poljak, J. (1999), *Alkohol: život je previše dragocjen da biste ga utopili*. Zagreb: Klinika za dječje bolesti Zagreb.
9. Dodig D. i Ricijaš N. (2011), Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 103-125. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/102562> (30.6.2017.)
10. Dragun, A. (2012), Slobodno vrijeme i vrijednosti maturanata u Zadru. *Crkva u svijetu*, 47 (4), 487-513. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/139690> (1.7.2017.)

11. Đuranović, M. (2012), *Utjecaj vršnjaka na rizična socijalna ponašanja učenika*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
12. HINA (2012), *Mladi u Hrvatskoj iznad europskog prosjeka po pušenju i konzumiranju alkohola*. Dostupno na: <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Mladi-u-Hrvatskoj-iznad-europskog-prosjeka-po-pusenju-i-konzumiranju-alkohola> (3.7.2017.)
13. Hrvatić, N. (1999), Škola i slobodno vrijeme. U: Puževski, V. (ur.), *Prema humanoj stvaralačkoj školi našega vremena (materijali sa 10. križevačkih pedagoških dana)*. Križevci: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 135-140.
14. Hudolin, V. (1989), *Alkoholno piće i mladi*. 5. izd. Zagreb: Školska knjiga.
15. Ilišin, V. (2000), Promjene u slobodnom vremenu mladih. *Napredak*, 141 (4), 419-429.
16. Ilišin, V., Bobinac, A., M. i Radin, F. (2001), *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
17. Ilišin, V. (2006), Slobodno vrijeme i kultura mladih. U: Ilišin, V. (ur.), *Mladi između želja i mogućnosti: položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 299-330.
18. Ilišin, V. (2007), Slobodno vrijeme i interesi mladih. U: Ilišin, V. i Radin, F. (ur.), *Mladi: problem ili resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 179-201.
19. Ilišin, V. et al. (2013), *Mladi u vremenu krize*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Friedrich Ebert Stiftung.
20. Janković, V. (1967), *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
21. Jeđud, I. i Novak, T. (2006), Provođenje slobodnog vremena djece i mladih s poremećajima u ponašanju – kvalitativna metoda. *Revija za sociologiju*, 37 (1-2), str. 77-90. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/20347> (5.7.2017.)
22. Kozjak, B. (2016), *Kockanje: od dokolice do socijalne patologije*. Zagreb: TIM press.
23. Lacković-Grgin, K (2006), *Psihologija adolescencije*. Zagreb: Naklada Slap.

24. Lalić, D. (1999), Neki socijalni aspekti nasilničkog ponašanja među mladima. U: Vrgoč, H. (ur.), *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 43-53.
25. Majurec, M. i Brlas, S. (2001), Slobodno vrijeme učenika; način provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvo i potrebe. *Život i škola*, 47 (6), str. 61-70.
26. Maleš, D. (1995), *Između djetinjstva i zrelosti*. Đakovo: Temposhop.
27. Martinčević, J. (2010), Provođenje slobodnog vremena i uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti unutar škole. *Život i škola*, br. 24 (2/2010.), god. 56., str. 19-34. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/94831> (25.7.2017.)
28. Martinić, T. (1977), *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Zagreb: Informator.
29. Mlinarević, V. (2007), Kultura slobodnog vremena srednjoškolaca. *Napredak*, 148 (1), str. 54-70. Dostupno na: <https://bib.irb.hr/datoteka/505836.Kultura.pdf> (16.7.2017.)
30. Mlinarević, V. i Brust, M. (2009), Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti, U: Varjú Potrebić, T. i Vida, J. (ur.), *U službi darovitih*, I. međunarodna konferencija o radu s darovitima. Kanjiža. Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekért, str. 25-32.
31. Mlinarević, V. i Gajger, V. (2010), Slobodno vrijeme mladih – prostor kreativnog djelovanja. U: Martinčić, J. i Hackenberger, D. (ur.), *Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003.-2008.: zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem*. Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, str. 43-58.
32. Pehar-Zvačko, L. (2003), *Slobodno vrijeme mladih ili ...*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
33. Pejnović Franelić, I. et al. (2016.), *Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima (ESPAD)*. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Dostupno na: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf (7.8.2017)
34. Plenković, J. (1997), *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar: Filozofski fakultet.
35. Plenković, J. (2000), *Slobodno vrijeme mladeži*. Rijeka: Društvo prijatelja Hrvatska-Japan: Građevinski fakultet.

36. Polić, M. i Polić, R. (2009), Vrijeme, slobodno od čega i za što? *Filozofska istraživanja*, 29 (2), 255–270. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/41405?lang=en> (2.7.2017.)
37. Potkonjak, N. i Šimleša, P. (ur.), (1989), *Pedagoška enciklopedija 2*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
38. Previšić, V. (1987), *Izvanastavne aktivnosti i stvaralaštvo*. Zagreb: Školske novine.
39. Previšić, V. (1999), Pedagoško – socijalna obzorja nasilja (i agresivnosti) u školi. U: Vrgoč, H. (ur.), *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 15-27.
40. Previšić, V. (2000), Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), 403-410.
41. Radović, S. (2006), *Odgoj temelj prevencije od ovisnosti: savjetnik za edukaciju prevencije*. Rijeka: Naklada Žagar.
42. Ricijaš, N., Krajcer, M. i Bouillet, D. (2010), Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12 (1), str. 45-63. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/89810> (8.8.2017.)
43. Ricijaš, N. et al. (2016), Kockanje mladih u Hrvatskoj – učestalost igranja i zastupljenost problematičnog kockanja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24 (2), str. 24-47. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/252691> (27.7.2017.)
44. Rosić, V. (2005), *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*. Rijeka: Naklada Žagar.
45. Sakoman, S., Kuzman, M. i Šakić, V. (1997), Pušačke navike zagrebačkih srednjoškolaca. *Društvena istraživanja*, 6 (1997), br. 4-5 (30-31), str. 513-535. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/31661> (4.7.2017.)
46. Sakoman, S. (2009), *Školski programi prevencije ovisnosti*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
47. Stanić, Ivica. *Ovisnosti: Droge osvajaju mlade i uzimaju svoj danak*. Dostupno na: <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/19/ovisnosti.htm> (5.7.2017.)
48. Stevens, P. i Griffin, J. (2001), Youth High-Risk Behaviors: Survey and Results. *Journal of Addictions and Offender Counseling*, 22 (1), str. 31-47.

49. Šiljković, Ž., Rajić, V. i Bertić, D. (2007), Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9 (2), 113-145.
50. Tomić-Koludrović, I. i Leburic, A. (2001), *Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: AGM.
51. Valjan-Vukić, V. (2013), Slobodno vrijeme kao "prostor" razvijanja vrijednosti u učenika. *Magistra Iadertina*, 8 (1), 59-73. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/122641> (2.7.2017.)
52. Vidulin-Orbanić, S. (2008), Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu. *Metodički obzori*, 3 (2), str. 19-33. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/32748> (17.7.2017.)
53. Vukasović, A. (2000), Sve veća važnost odgoja u slobodnom vremenu. *Napredak*, 141 (4), str. 448-457.
54. Zrilić, S. (2007), Neke potencijalno relevantne sociodemografske varijable školskih izostanaka. *Odgojne znanosti*, 9 (2), str. 41-65. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/21123> (10.8.2017.)

PRILOZI

ANKETNI UPITNIK

Dragi učenici, molim Vas za sudjelovanje u istraživanju koje provodim u okviru izrade diplomskog rada na Filozofskom fakultetu Odsjeka za pedagogiju. Cilj istraživanja je ispitati važnost slobodnih aktivnosti u sprječavanju nepoželjnih ponašanja adolescenata.

Vaše sudjelovanje je anonimno što znači da se ne potpisujete i da se Vaši odgovori neće provjeravati. Sve što odgovorite ostaje strogo povjerljivo, a podaci će se koristiti isključivo u znanstvene svrhe gdje nas zanimaju samo grupni i prosječni rezultati.

Molim Vas da iskreno odgovorite na postavljena pitanja jer nas zanima **Vaše mišljenje i iskustvo.**

Hvala Vam na
suradnji.

1. **Spol** (zaokruži):   M   Ž

2. **Dob** (zaokruži):   14   15   16   17   18

3. **Razred** (zaokruži):   1.   2.   3.   4.

4. **Školski uspjeh s kojim si završio/la prethodni razred**

- a) ponavljam razred
- b) dovoljan (2)
- c) dobar (3)
- d) vrlo dobar (4)
- e) odličan (5)

5. Koliko prosječno dnevno imaš slobodnog vremena? (zaokruži)

- a) uopće nemam slobodnog vremena
- b) manje od 2 sata
- c) 2- 3 sata
- d) 4 ili više sati

6. Jesi li zadovoljan/na vlastitim provođenjem slobodnog vremena?

- a) u potpunosti sam zadovoljan/na
- b) većinom sam zadovoljan/na
- c) nisam niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na
- d) većinom sam nezadovoljan/na
- e) u potpunosti sam nezadovoljan/na

7. Ukoliko si na prošlo pitanje zaokružio/la odgovor c, d ili e, molim te da navedeš zbog čega si nezadovoljan/na? (možeš zaokružiti više odgovora)

- a) nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno slobodnog vremena
  - b) nezadovoljan/na sam jer u mojoj bližoj okolini ne postoje adekvatna mjesta za provođenje slobodnog vremena
  - c) nezadovoljan/na sam jer nemam dovoljno novaca za provođenje slobodnog vremena na željeni način
  - d) nešto drugo:
-

8. Koliko si zadovoljan/a ponudom aktivnosti za provođenje slobodnog vremena u mjestu u kojem živiš? (zaokruži: 1 – u potpunosti sam nezadovoljan/na; 2 – većinom sam nezadovoljan/na; 3 – niti sam zadovoljan/na niti sam nezadovoljan/na; 4 – većinom sam zadovoljan/na sam; 5 – u potpunosti sam zadovoljan/na)

1   2   3   4   5

9. Jesi li uključen/a u neku organiziranu izvanškolsku aktivnost (klub, udruga, tečaj, volontiranje, kulturno-umjetničko društvo i slično)?

a) da

b) ne

Ako si odgovorio/la sa **DA** zaokruži broj koji najbolje opisuje ono s čime se bavi skupina ili organizacija u koju si uključen:

1.	VOLONTIRANJE	7.	STRANI JEZICI
2.	SPORT	8.	LJUDSKA PRAVA
3.	GLAZBA	9.	PLES
4.	LIKOVNA UMJETNOST	10.	ANGAŽMAN U ŽUPI
5.	FILMSKA UMJETNOST	11.	EDUKACIJA
6.	KAZALIŠTE	12.	POLITIČKE AKTIVNOSTI

10. Prema tvom mišljenju, s kojim problemima se adolescenti najčešće susreću (zaokruži najviše pet problema)?

- a) fizičko nasilje među adolescentima
  - b) neodgovorno seksualno ponašanje
  - c) ovisnost adolescenata o drogama, alkoholu i duhanu
  - d) nekvalitetno obrazovanje
  - e) nedovoljna briga društva i države za mlade
  - f) nizak životni standard
  - g) okupiranost zabavom i potrošnjom
  - h) nedostatak životne perspektive
  - i) nepostojanje mjesta za izlaske i druženja
  - k) ovisnost o igrama na sreću (lutrija, sportske kladionice, igre na automatima, jednokratne srećke, loto, itd.)
  - l) nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena
  - l) neki drugi:
-

11.) U sljedećem dijelu upitnika navedena su određena ponašanja. Molim te da pročitaš navedene tvrdnje i zaokružiš broj koji najbolje opisuje tvoje ponašanje u svakodnevnom životu.

- 1- uopće se ne odnosi na mene
- 2- povremeno se odnosi na mene
- 3- često se odnosi na mene
- 4- uvijek se odnosi na mene

Pušim cigarete.	1	2	3	4
Konzumiram alkoholna pića.	1	2	3	4
Neopravdano izostajem s nastave.	1	2	3	4
Kada moji prijatelji bježe s nastave, ja im se pridružim.	1	2	3	4
Verbalno se sukobljavam s osobama različitih mišljenja.	1	2	3	4
Sudjelovao/la sam u napadu na osobu zbog njene vjere, rase ili spolne orijentacije (npr. Romi, homoseksualci, transvestiti).	1	2	3	4
Konzumiram neku vrstu opojne droge (marihuanu, hašiš, ice, ecstasy „bombone“ i slično).	1	2	3	4
Bio/la sam u školi pod utjecajem neke droge.	1	2	3	4
Stupam u seksualne odnose bez zaštite (bez prezervativa, tablete).	1	2	3	4
Stupam u seksualne odnose na jednu noć s usputnom partnericom/partnerom.	1	2	3	4
Uključen/a sam u aktivnosti kockanja (sportske kladionice, igre na automatima, loto, jednokratne srećke i slično).	1	2	3	4
Roditeljima sam bez njihovog znanja uzimao/la novac i trošio/la ga u kockarnici (kladionici).	1	2	3	4

12.) Prema tvom mišljenju, koji su glavni povodi neprimjerenom ponašanju adolescenata? (moguće zaokružiti više odgovora)

- a) znatiželja
  - b) utjecaj vršnjaka
  - c) zabava
  - d) želja za samopotvrđivanjem
  - e) dosada
  - f) psihički problemi
  - g) problemi u obitelji
  - h) neznanje o štetnim posljedicama
  - i) problemi u školi
  - j) nedostatak kvalitetno organiziranog slobodnog vremena
  - k) nešto drugo:
-

13.) Pred tobom se nalaze tvrdnje vezane uz slobodno vrijeme i nepoželjna ponašanja adolescenata. Molim te da pažljivo pročitaš svaku tvrdnju i da na priloženoj skali od pet stupnjeva označiš svoj stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom.

Brojevi označavaju sljedeće:

1	2	3	4	5
uopće se ne slažem	ne slažem se	niti se slažem, niti se ne slažem	slažem se	u potpunosti se slažem

Adolescencija je razdoblje života u kojem se stječu ključne sposobnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.	1	2	3	4	5
Slobodno vrijeme utječe na kvalitetu iskustva i života adolescenata.	1	2	3	4	5
Ukoliko slobodno vrijeme nije dobro osmišljeno, ono može postati izvorom različitih nepoželjnih ponašanja i ovisnosti.	1	2	3	4	5
Slobodno, ali osmišljeno vrijeme čine život smislenim, raznovrsnim i kreativnim.	1	2	3	4	5
Organizirane aktivnosti slobodnog vremena (sportske aktivnosti, volontiranje, bavljenje umjetnošću i slično) pomažu u usvajanju pozitivnih oblika ponašanja.	1	2	3	4	5
Različiti oblici rizičnih ponašanja mogu ozbiljno narušiti normalan razvoj adolescenata.	1	2	3	4	5
Dobro osmišljeno slobodno vrijeme utjecalo bi na smanjenje zanimanja za različita neprihvatljiva i po zdravije rizična ponašanja.	1	2	3	4	5
U školama se malo govori o kulturi provođenja slobodnog vremena.	1	2	3	4	5
Škola može i mora doprinositi boljoj organizaciji i provođenju kvalitetnog i nerizičnog slobodnog vremena učenika.	1	2	3	4	5
Većina adolescenata nema dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno organiziranje slobodnog vremena.	1	2	3	4	5
Adolescence je potrebno obrazovati za kvalitetno provođenje slobodnog vremena kako bi se spriječila nepoželjna ponašanja.	1	2	3	4	5
Mladima treba pomoći u pozitivnom ispunjavanju slobodnog vremena.	1	2	3	4	5

